

Lejla Huremović i Jasmina Čaušević

KA POZITIVNIM PRAKSAMA

IZVJEŠTAVANJE MEDIJA U 2017. GODINI
O LGBTI TEMAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

5

Lejla Huremović i Jasmina Čaušević
Ka pozitivnim praksama 5:
Izveštavanje medija u 2017. godini o LGBTI temama
u Bosni i Hercegovini

Sarajevo, 2018.

Edicija *Ljudska prava* Sarajevskog otvorenog centra

Knjiga 63

naslov: Ka pozitivnim praksama 5: Izvještavanje
medija u 2017. godini o LGBTI temama u
Bosni i Hercegovini

autorice: Lejla Huremović i Jasmina Čaušević

lektura_korektura: Sandra Zlotrg

prelom_naslovnica: Lejla Huremović

izdavač: Sarajevski otvoreni centar

za izdavača: Emina Bošnjak

© Sarajevski otvoreni centar _ autorice

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova poželjno je, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@soc.ba.

ISSN = 2490-242X

Lejla Huremović i Jasmina Čaušević

Ka pozitivnim praksama 5:

Izvještavanje medija u 2017. godini o LGBTI temama
u Bosni i Hercegovini

Sarajevo, 2018.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	7
SAŽETAK	7
1. UVOD, PREDMET I METODOLOGIJA RADA	12
2. MEDIJSKA KULTURA	16
2.1. Važnost izvještavanja o LGBTI temama	16
2.2. Trendovi u novinarstvu	18
2.3. Za one koji znaju čitati: kako mediji manipuliraju stvarnošću	22
2.4. Tri teme svakodnevnice	24
2.4.1. <i>Tihi užas</i> ili žena, lezbejka, premijerka	25
2.4.2. Nepristajanje na strah i veliko da životu	31
2.4.3. Ne treba mi dozvola da ponosno hodam	35
2.5. Zakonski kontekst	42
2.6. Žalbe Vijeću za štampu i online medije u BiH	45
3. STATISTIČKI PODACI O MEDIJSKOM IZVJEŠTAVANJU	48
3.1. Štampani mediji	48
3.2. Televizije	51
3.3. Online mediji	53
4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	57
4.1. Opšti zaključci istraživanja	57
4.2. Preporuke	60
5. LITERATURA	63
O autoricama	65
O Sarajevskom otvorenom centru	66
DODATAK: Rječnik osnovnih LGBTI pojmova	67

PREGOVOR

Pred vama je sedma po redu analiza praćenja izvještavanja bosanskohercegovačkih medija o LGBTI¹ temama, koju objavljuje Sarajevski otvoreni centar. Nastala je na osnovu znanja i iskustva autorica u medijima te na osnovu analiza medijskog izvještavanja iz 2011, 2012, 2013, 2014, 2015. i 2016. godine.²

Cilj kontinuiranog praćenja medijskog izvještavanja jeste da se dobije slika o načinu na koji se obrađuju prava i teme u vezi s LGBTI osobama. Budući da mediji predstavljaju moćan instrument kojim se može uticati na stavove i ponašanje publike, analizom se ukazuje na pozitivne i negativne obrasce izvještavanja – dobre prakse, senzacionalizaciju, seksualizaciju i stereotipizaciju u izvještavanju. U kontekstu slobode medija i izgradnje profesionalnog medijskog diskursa koji jednako tretira sve segmente društva, medijsko

1 Od januara 2016. godine Sarajevski otvoreni centar je intenzivirao svoj rad i na pitanjima prava interseksualnih osoba, te smo se zbog toga odlučile pratiti i medijske objave vezane za interseksualne osobe.

2 Lejla Huremović (2011) *LGBT teme u bosanskohercegovačkim štampanim medijima u 2011. godini*. U: *Čitanka lezbejskih i gej ljudskih prava*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Heinrich Böll; Masha Durkalić (2012) *Analiza medijskog izvještavanja o seksualnim manjinama*. U: Lejla Huremović, Masha Durkalić, Damir Banović, Emina Bošnjak (priredile) *Stanje LGBT ljudskih prava u BiH u 2011. godini – Rozi izvještaj*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Jasmina Čaušević i Kristina Ljevak (2012) *Čekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević, Lejla Huremović (2013) *Čekajući ravnopravnost 2: Analiza sadržaja izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2013. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Lejla Huremović, Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević (2013) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2013. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE; Sandra Zlotrg, Lejla Huremović, Kristina Ljevak (2014) *Čekajući ravnopravnost 3: Analiza izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2012, 2013. i 2014. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Kristina Ljevak, Lejla Huremović, Sandra Zlotrg (2014) *Ka pozitivnim praksama 2. Izvještavanje medija u 2014. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE; Lejla Huremović (2016) *Ka pozitivnim praksama 3. Izvještavanje medija u 2015. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar. Lejla Huremović i Masha Durkalić (2017) *Ka pozitivnim praksama 4. Izvještavanje medija u 2016. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

izvještavanje o LGBTI osobama trebalo bi da bude sastavni dio medijske kulture svake demokratske zemlje i otvorenog društva.

U vremenu politizacije, komercijalizacije i tabloidizacije medijskog prostora, krize štampanih medija, te neminovnog prelaska u online sferu, gdje postoji utrka za što bržim objavljivanjem informacija, bez konsultovanja više izvora (po principu što više klikova – više novca), od velike je važnosti promovisati etičke i profesionalne standarde izvještavanja i koncept društveno odgovornog novinarstva, i ne dozvoliti da politički i ekonomski centri moći presudno utiču na kreiranje medijskih sadržaja.

Praćenjem medijskog izvještavanja u proteklih sedam godina dolazimo do zaključka da je neophodno da mediji imaju osmišljene uređivačke politike koje pružaju medijski prostor jednako svim grupama u društvu, a pogotovo da imaju politike izvještavanja o manjinama, o ljudskim pravima, te da svakodnevno promoviraju važnost izvještavanja o ljudskim pravima u skladu sa etikom i vrijednostima novinarske struke.

Profesionalnost novinarskog pisanja, etičnost i odgovornost pomjeraju društvo u kojem živimo ka prostoru veće tolerancije.

Sarajevski otvoreni centar

SAŽETAK

Analiza predstavlja pregled praćenja izvještavanja o LGBTI temama u medijima u Bosni i Hercegovini, koji sedmu godinu zaredom objavljuje Sarajevski otvoreni centar. Analizom se prati nivo doprinosa medija u borbi protiv diskriminacije i povećanja vidljivosti LGBTI osoba u bosanskohercegovačkom medijskom prostoru.

U 2017. godini praćena su 62 medija: elektronska (radio – 3 i televizija – 14), štampana (dnevne novine, sedmični i dvosedmični magazini – 20) te online (news portali i portali štampanih medija – 25). Ukupno, u svim medijima objavljeno je **2073** teksta/priloga, i to u **štampi – 639** tekstova, na televiziji – 96 priloga i u online medijima – 1338.

Štampani medij koji je najviše izvještavao o LGBTI temama bio je **Oslobođenje – 98**, od televizijskih stanica **Federalna televizija – 25**, a od online portala **Avaz.ba – 176**.

Najveći broj vijesti ticao se predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, Donalda Trampa, koji je od početka godine zauzimao ogroman prostor u medijima, a u kontekstu prava LGBTI osoba je često spominjan kroz različite negativne izjave i ograničavanje prava LGBTI osoba. Pored Donalda Trampa, mediji su pisali o autovanom gej premijeru Irske, o slučaju Čelsi Mening, o smrti tvorca LGBTI zastave Gilbertu Bakeru, putovanjima pape Franje i izjavama koje je davao u vezi LGBTI osoba, o čečenijskim logorima za homoseksualce. Kroz tabloide i različite objave koje smo okarakterisali kao senzacionalističke izvještavalo se o promjeni spola različitih ljudi iz svijeta. Trans osobe su kroz ove objave predstavljane objektivizirano, kroz prizmu *vjerovali ili ne, možete li vjerovati da su izgledali ovako* i sl.

U vijestima iz regije se najviše izvještavalo o novoimenovanoj premijerki Ani Brnabić, paradama ponosa u Srbiji, Hrvatskoj, Crnoj

Gori i Sloveniji, donošenju zakona o istospolnom braku u Sloveniji, napadu na klub SuperSuper u Zagrebu, kao i različitim političkim izjavama koje su dolazile kako od predsjednika Srbije Aleksandra Vučića, tako i od predsjednice Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović, ali i drugih političkih zvaničnika_ca.

Iz Bosne i Hercegovine se najviše izvještavalo o protestnom skupu koji je održan u maju, tematskoj sjednici koja je bila u Parlamentarnoj skupštini BiH, konferencijama i treninzima koje je organizovao Sarajevski otvoreni centar, Festivalu queer filma Merlinka u Sarajevu, te inicijativama za zakonske promjene koje su se dogodile u toku godine a koje su se ticale prava LGBTI osoba. Jedan dio medijskih objava se direktno ticao i prava interspolnih osoba u BiH.

U 2017. godini je zabilježeno i rekordno povećanje medijskog izvještavanja. **U 2016. godini ukupan broj medijskih objava je bio 1299, dok je u 2017. godini povećan na 2073.**

U online medijima još uvijek je primjetan najveći broj agencijskih vijesti, po principu copy-paste, te zbog toga i dalje postoji nesrazmjer između pozitivnih i negativnih objava. Takođe je primjetno da postoji veliki broj i senzacionalističkih objava, koje nerijetko objektivikuju LGBTI osobe, pogotovo transrodne žene. Ove godine je povećan broj negativnih tekstova u online medijima, u usporedbi s prethodnom godinom.

U televizijskim informativnim emisijama još uvijek se izvještava samo povodom nekih događaja, te nema inicijative da se pokreću teme vezane za prava LGBTI osoba. Zaključak od ove godine jeste da javni događaj koji je po karakteru sličan paradi ponosa privlači najviše medijske pažnje. Tako je za vrijeme protestnog skupa u maju zabilježen rekordan broj televizijskih ekipa na mjestu događaja.

Možemo zaključiti da su novinari i novinarka propustile šansu da o medijski zanimljivim, a svakako višestruko važnim temama pišu angažovano i istraživački. Većina tekstova i o Međunarodnom festivalu queer filma Merlinka i o zabrani održavanja okupljanja povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije spada u kategoriju neutralnih priloga. Naime, neutralno je ocijenjen prilog u kojem se odgovara na novinarska pitanja ko, šta, kad, gdje, kako, bez dubljeg ulaženja u problematiku i bez komentara odnosno ličnog doprinosa autora_ice priloga. To su većinom agencijske vijesti koje izvještavaju o dešavanjima ili prenose obavještenja za medije različitih organizacija ili pojedinaca_ki. Također, neutralnim su ocijenjene male vijesti i ankete, izjave dana, odnosno prilozima koji su prostorno ograničeni da bi bili društveno angažirani. Naravno, i ove kratke forme morale su zadovoljiti kriterije korektnosti izvještavanja.

Budući da smo u 2016. godini počele pratiti i medijske objave vezane za interpolne osobe, važno nam je naglasiti da su mediji sporadično počeli izvještavati i o interpolnim osobama, nevidljivosti i problemima na koje one nailaze. Za sada su uglavnom u pitanju prenošenja saopštenja za javnost ili izvještavanja sa događaja koje je organizovao Sarajevski otvoreni centar, kao npr. konferencija u februaru, na kojoj je gošća bila aktivistkinja za interpolna pitanja, tako da su neki mediji iskoristili priliku da urade intervju s njom.

Pozdravljamo činjenicu da mediji prate i izvještavaju o aktivnostima organizacija civilnog društva koje se bave pravima LGBTI osoba. I ovom analizom je potvrđena hipoteza da je veća vidljivost aktivističkih organizacija, aktivista_kinja i LGBTI osoba preduslov veće vidljivosti LGBTI tema u medijima, čime se dodatno potcrtava važnost novinarske odgovornosti, etike i profesionalnosti, jer bi izvještavanje trebalo da afirmiše građansku hrabrost ovih javnih istupanja.

1. UVOD, PREDMET I METODOLOGIJA RADA

Analiza medijskog izvještavanja o LGBTI temama za 2017. godinu zasniva se na analizama koje je Sarajevski otvoreni centar radio prethodnih godina.³ U nastavku se osvrćemo na predmet analize i metodologiju rada.

U 2017. godini o LGBTI temama je izvještavalo 48 medija:⁴ elektronskih (televizija – 14), štampanih (dnevne novine, sedmični i dvosedmični magazini – 17) te online medija (news portali i portali štampanih medija – 17). Jedinica analize je medijska objava (prilog), bez obzira na žanr. Kompanija Kliping⁵ je pratila objave iz medija i svakodnevno dostavljala podatke relevantne za analizu: detalji o mediju u kojem je objavljen prilog, naslov, autor_ica ili izvor teksta, broj stranice u novini, pozicija i površina teksta. Također je

3 Lejla Huremović (2011) *LGBT teme u bosanskohercegovačkim štampanim medijima u 2011. godini*. U: Čitanka lezbejskih i gej ljudskih prava. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Heinrich Böll; Maša Durkalić (2012) *Analiza medijskog izvještavanja o seksualnim manjinama*. U: Lejla Huremović, Masha Durkalić, Damir Banović, Emina Bošnjak (priredile) *Stanje LGBT ljudskih prava u BiH u 2011. godini – Rozi izvještaj*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Jasmina Čaušević i Kristina Ljevak (2012) *Čekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević, Lejla Huremović (2013) *Čekajući ravnopravnost 2: Analiza sadržaja izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2013. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Lejla Huremović, Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević (2013) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2013. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE; Sandra Zlotrg, Lejla Huremović, Kristina Ljevak (2014) *Čekajući ravnopravnost 3: Analiza izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2012, 2013. i 2014. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Kristina Ljevak, Lejla Huremović, Sandra Zlotrg (2014) *Ka pozitivnim praksama 2. Izvještavanje medija u 2014. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE; Lejla Huremović (2015) *Ka pozitivnim praksama 3. Izvještavanje medija u 2015. godini o LGBT temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Lejla Huremović i Masha Durkalić (2016) *Ka pozitivnim praksama 4. Izvještavanje medija u 2016. godini o LGBTI temama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

4 Iako je praćeno izvještavanje 62 medija, u analizi se neće spominjati oni mediji u kojima tokom čitave godine nije bilo nijedne objave.

5 www.klippingmap.ba. Kliping je tvrtka u području praćenja medija, medijskih analiza i stručne podrške za sve koji se bave medijima na bilo koji način.

bitno naglasiti da su se LGBTI teme pojavljivale i u nekim drugim medijima (ili u slučaju televizije, u drugim emisijama) koji nisu bili unaprijed označeni da se prate.

Da bi se predstavila medijska slika u 2017. godini, kada su LGBTI teme u pitanju, donosimo kvantitativne podatke o broju priloga i o kvalitetu izvještavanja, a ove godine smo se odlučile fokusirati na analiziranje tri teme: imenovanje autovane lezbejke na mjesto premijerke Srbije, Međunarodni festival queer filma *Merlinka u Sarajevu* i organizovanje protesta u maju pod nazivom *Nasilje nije normalno*. Cilj je ukazati na dobre i loše novinarske prakse, tako da na kraju donosimo preporuke za novinare i novinarkе, ali i sve koje ova tema zanima, o tome kako korektno izvještavati.

U prvom dijelu je predstavljeno koliko medija objavljuje neutralne, a koliko negativne i pozitivne priloge o LGBTI temama. Pratili smo izvještavanja o događajima koji se tiču LGBTI osoba (općenito aktivistički događaji) i priloge čiji su akteri LGBTI osobe (intervjui s lezbejkama, gejevima, biseksualnim, trans i interspolnim osobama ili članci koji govore o njima).

Osim općenite ocjene priloga, pratili smo kako je prilog opremljen, u kojem kontekstu je objavljen, koristi li se politički korektan jezik i ima li u prilogu stereotipa. Naravno, pratila se i statistička povezanost negativne ocjene priloga i negativnih ocjena korektnosti jezika, odnosno prisustva stereotipa.

Kriteriji po kojima je prilog ocijenjen kao neutralan, negativan ili pozitivan ostali su isti kao i prethodnih godina:

Neutralno je ocijenjen prilog u kojem se odgovara na novinarska pitanja ko, šta, kad, gdje, kako, bez dubljeg ulaženja u problematiku

i bez komentara odnosno ličnog doprinosa autora_ice priloga. To su većinom agencijske vijesti koje izvještavaju o dešavanjima ili prenose obavještenja za medije različitih organizacija ili pojedinaca_ki. Također, neutralnim su ocijenjene male vijesti i ankete, izjave dana, odnosno prilozi koji su prostorno ograničeni da bi bili društveno angažirani. Naravno, i ove kratke forme morale su zadovoljiti kriterije korektnosti izvještavanja.

Korektnost izvještavanja podrazumijeva da se u prilogu koristi rodno osjetljiv jezik i korektna LGBTI terminologija, da se ne perpetuiraju stereotipi te da se ne prenosi govor mržnje. Odnosno, prenošenje govora mržnje **ocijenjeno je negativnim** onda kada se autor_ica priloga nije ogradio_la od izjava koje podstiču mržnju i nasilje prema pripadnicima_ama manjina.

S druge strane, **pozitivnim su ocijenjeni** prilozi u kojima je, osim korektnog izvještavanja, vidljiva angažiranost autora_ice da temu osvijetli sa svih društvenih aspekata. To znači da je u prilog uključeno više izvora, odnosno više sagovornika_ca. U slučaju izvještavanja o paradi ponosa, da bi prilog bio pozitivno ocijenjen, morao je sadržavati izjave organizatora_ica parade. Ako prilog donosi više perspektiva (aktere koji su organizirali paradu, one koji ga podržavaju i protivnike parade), pozitivnim je ocijenjeno insistiranje na razlozima organiziranja parade, insistiranje na zakonskom okviru unutar kojeg je nužno poštivanje ljudskih prava, prava na okupljanje, a zabranjeno širenje govora mržnje. Također su pozitivnim ocijenjeni prilozi koji o LGBTI temama izvještavaju upućujući na rezultate naučnih istraživanja.

U slučaju intervjua sa LGBTI osobama, pozitivnim je ocjenjivano kada se osoba ne sagledava samo kroz prizmu seksualnosti, nego se (homo)seksualnost smješta u društveni kontekst diskriminacije i

uvažavanja različitosti.

Obratno, kada se LGBTI teme svode samo na seksualnost, kada se pitanja o seksualnoj orijentaciji shvataju kao *škakljiva, neugodna, skandalozna*, prilog je objavljen s ciljem izazivanja senzacije te spada u negativno ocijenjene. Negativni su i priloz koji šire govor mržnje ili prenose izjave osoba koje šire govor mržnje, koji aludiraju na homoseksualnu orijentaciju kao na bolest, društvenu devijaciju, rizično ponašanje. Ukratko, negativni su oni priloz u kojima se izvještavanje koristi kao sredstvo prenošenja stereotipa i predrasuda o istospolnoj orijentaciji, u kojima se LGBTI osobe prikazuju kao Drugi, s kojima se “većina u društvu ne slaže”.

Sobzirom na to da je ukupni broj priloga koji su ušli u istraživanje 2073, bilo je nemoguće uraditi sveobuhvatniju kvalitativnu interpretaciju. Stoga, kao i prethodnih godina, odlučile smo obratiti dodatnu pažnju na opremu teksta (naslovi, fotografije, video zapisi...), te se u poglavljima koja se tiču naslova i fotografija osvrnuti i na neke pozitivne i negativne tekstove. Takođe ćemo uporediti zaključke istraživanja sa nalazima iz prethodnih godina te odgovoriti na pitanje ima li napretka u načinu izvještavanja.

Znakovit statistički podatak također je i broj objava koje pokrivaju teme iz svijeta, regije, odnosno iz Bosne i Hercegovine. Kod priloga iz Bosne i Hercegovine bilo nam je bitno osvrnuti se na to koliko su bh. aktivisti_kinje vidljivi_e u javnosti te da li veća vidljivost organizacija koje se bave zaštitom LGBTI osoba znači veću vidljivost problema s kojima se LGBTI osobe kao marginalizirana grupa u našem društvu suočava.

2. MEDIJSKA KULTURA

U ovom poglavlju osvrnut ćemo se na važnost izvještavanja o LGBTI temama, izazove sa kojima se mediji danas suočavaju, zakonski okvir i kodeks struke. Medijska kultura pridonosi izgradnji stavova, pa i obrazovanju opšte javnosti, te na taj način ima mogućnost uticaja i ostavljanja posljedica na svakoga od nas jer smo svakodnevno okruženi mnoštvom informacija.

2.1. Važnost izvještavanja o LGBTI temama

Sarajevski otvoreni centar već sedam godina zaredom radi analize medijskih sadržaja o LGBTI osobama koji su objavljeni u bh. medijima. Cilj ovih analiza jeste dobiti sveobuhvatnu sliku o izvještavanju koje se tiče ove manjinske i ranjive grupe, i dalje izložene diskriminaciji, nasilju i govoru mržnje. Upravo zbog ovakvog društvenog statusa LGBTI osoba, slika o njima koju prenose mediji iznimno je važna za formiranje javnog mišljenja, jer mediji, pored toga što informiraju javnost, izvještavanjem potiču na javnu raspravu, ali i na kreiranje javnih stavova o različitim temama.

Uz pomoć ovih analiza dobivamo ideju o tome kako se izvještavanje o LGBTI temama razvijalo tokom proteklih godina, te otkrivamo kako izgledaju javna rasprava i javni stavovi o LGBTI osobama, što nam pomaže da mapiramo glavne probleme, te preporučimo rješenja za njih. Najvažniji cilj medijskih analiza je da one doprinesu što korektnijem, objektivnijem i profesionalnijem medijskom izvještavanju o LGBTI osobama i temama. Analiziranjem ovih sadržaja uspijevamo saznati i društva prema manjinama, s obzirom da mediji najbolje reflektiraju sveukupni odnos društva prema različitim fenomenima. Izvještavanje o manjinama u ovom slučaju

može poslužiti kao izvrstan test koji pokazuje koliko je samo društvo (ne)tolerantno.

Mediji bi trebali izvještavati o marginaliziranim grupama upravo zbog toga što je javna percepcija o njima često iskrivljena. Nekorektno medijsko izvještavanje pogoršava ionako negativan imidž marginaliziranih grupa i produbljuje već postojeće stereotipe. U tom smislu, analiziranje medijskog izvještavanja o LGBTI osobama služi kao neka vrsta korektiva, odnosno podsjećanje na to da izvještavanje treba jednako pokrivati i tretirati sve društvene grupe, kako one većinske, tako i one manjinske i/ili marginalizirane.

Izvještavanje o LGBTI temama često zahtijeva i viši nivo profesionalne etike, kao i poznavanje terminologije, zakona i propisa. Potrebno je osvojiti povjerenje sugovornika_ca kako bi oni_e ispričali_e svoje životne priče, koje su često okosnica medijskog izvještavanja o LGBTI temama. Također je potrebno “osvojiti” medijski prostor za ove priče, koje su često gurnute u zapećak zbog tema za koje urednici_e smatraju da su bitnije, ili se, ako i dobiju priliku biti u prvom planu, senzacionaliziraju i više nego što je potrebno. Korektno medijsko izvještavanje o LGBTI temama ponajviše zavisi od dobre volje i želje samih medija da se ovom tipu izvještavanja posvete profesionalno, poštujući sve standarde struke.

Mediji bi također trebali regulirati sami sebe, odnosno redovno provjeravati kvalitet sadržaja, nastojeći ga uvijek unaprijediti. Ovo je osjetljivo područje izvještavanja, u kojem će se često (namjerno ili slučajno) pokazati čak i lični stavovi urednika_ca i/ili novinara_ki, što kasnije može utjecati i na formiranje stavova publike, uz popratno produbljivanje stereotipa. Upravo zbog toga bi sami mediji, urednici_e, novinari_ke, trebali_e sadržaje o LGBTI osobama posmatrati analitično, i u saradnji sa drugim medijima,

kao i nevladinim organizacijama koje prate njihov rad, te zajednički raditi na unapređivanju ove vrste izvještavanja, kao i eliminaciji senzacionalizacije i nevidljivosti LGBTI osoba u medijskom prostoru.

Korektnim izvještavanjem o LGBTI osobama mediji će doprinijeti normalizaciji javnog mišljenja o njima, što je još jedan korak ka adekvatnom zakonskom prepoznavanju LGBTI osoba. Naravno, ovo se može desiti jedino pod pretpostavkom da će mediji o LGBTI osobama izvještavati u skladu sa etičkim i profesionalnim standardima utvrđenim više puta i na više načina. Izvještavanje o LGBTI temama i osobama je još uvijek podložno određenim praksama koje dovode u pitanje profesionalnost medija. Pri tome je “recept” za korektno izvještavanje jednostavan – ne baviti se ovim temama tako da ih se a priori označava teškim i kontroverznim, te ne tretirati LGBTI osobe pri izvještavanju kao drugačije i različite od ostalih članova i članica društva. Nadamo se da će mediji u budućnosti što sveobuhvatnije koristiti ovu praksu i tako doprinositi kako korektnom izvještavanju o LGBTI temama, tako i iskorjenjivanju stereotipa i negativnih stavova o LGBTI osobama.

2.2. Trendovi u novinarstvu

Medijsko izvještavanje o manjinama treba biti sastavni dio medijske kulture svake zemlje koja teži ka demokratizaciji u kontekstu slobode medija i izgradnje medijskog diskursa koji jednako tretira sve segmente društva. Kao grupe građana i građanki koje se u startu suočavaju sa diskriminacijom, manjine se u medijima često tretiraju bez adekvatnog nivoa poštivanja njihovih identiteta. LGBTI osobe već godinama pripadaju manjinskoj grupi bh. građana i građanki oko kojih se medijska “koplja lome” kad god se o njima izvještava. Dijapazon LGBTI tema o kojima se može izvještavati čak i u BiH

je jako širok, s obzirom na to da je i dijapazon nepoštivanja prava LGBTI osoba jednako obiman – počev od nedostatka adekvatnih zakona, preko neprimjenjivanja već postojećih zakona, pa do slučajeva nasilja, govora mržnje, diskriminacije. Veći se problem sastoji u tome što mediji vrlo često ili biraju da o tim temama ne izvještavaju, ili se izvještavanje odvija površno i ne ulazi se dublje u teme niti se one adekvatno analiziraju.

Ovo nije iznenađujući trend: novinarstvo u globalnom kontekstu već dugo postaje ovisno o blic vijestima, fotografijama i videima dana, click-bait naslovima i općenitom nedostatku sadržaja, koji se zanemaruje u korist instant reakcija, komentara i klikova. I zaista, kako u vremenu lažnih vijesti, alternativnih činjenica i internet-komentatora uopće kreirati istinski kvalitetan medijski sadržaj? Ako medij nema adekvatnu finansijsku podršku, koja mu može osigurati kredibilitet i kvalitet (a, nažalost, čini se da oboje danas zavisi upravo od kapitala), teško može ostvariti kvalitet novinarskog sadržaja u vidu objektivnog, empatičnog izvještavanja zasnovanog na istraživanju. Trendovi su takvi da se piše površno, da se koristi puno fotografija, da se kreiraju naslovi koji će plijeniti pažnju čitatelja_ica – jer sada je već jasno da je detaljno i posvećeno konzumiranje medijskih sadržaja postalo i previše naporno u novom, brzom vremenu društvenih mreža koje nas bombardiraju medijskim sadržajima.

Medijski pejzaž BiH se u tom smislu ne razlikuje puno od globalnog. I ovdje postoji potreba da se o svemu izvještava brzo i (ne uvijek) efikasno. U ovom kontekstu je pogotovo bitno izvještavanje o manjinama, s obzirom da ono najviše pati u procesu u kojem medijski sadržaji gube na suštini, a dobijaju na površnosti u vidu fotografija, videa, ili postova s Facebooka, Twittera ili Instagrama. I dok format televizijskog izvještavanja i dalje ostaje klasičan, internetski formati izvještavanja dobijaju nove dimenzije. U takvoj situaciji, upravo su

LGBTI teme prijemčive da se površno, senzacionalistički i generalno neposvećeno obrade.

Štampani mediji doživljavaju ogromnu krizu, gdje se neki čak i skroz gase – Press Republike Srpske prestao sa radom krajem 2016. godine. Masovni “prelazak” štampanih medija u online sferu, gdje štampani medij ili u potpunosti prestaje da se izdaje (Slobodna Bosna koja je prešla u slobodna-bosna.ba) ili, češće, tako da portali medija postaju prva instanca izvještavanja (avaz.ba, oslobodjenje.ba, itd.), i dalje se dešava, pa čak i raste. Web portali su trenutno najprisutniji mediji u BiH, bilo da postoje kao produžena ruka već postojećih štampanih ili elektronskih medija, ili nastaju nezavisno. Mnogi od njih nestanu jednako iznenadno kako se i pojave. Preko portala, dosta medija ima priliku djelovati i izvještavati brže, što je jedini način da se ostane u toku sa nevjerovatnom količinom informacija. I dok dosta štampanih i elektronskih medija posvećuje određenu pažnju LGBTI temama, primjetno je da tu dominira prenošenje agencijskih vijesti, te kratki izvještaji o dešavanjima u regionu. Iako posvećeno izvještavanje o LGBTI temama unutar zemlje izostaje, može se ipak zaključiti da se u posljednje dvije godine situacija promijenila, te stremi ka boljem. Najveći problem, koji se pojavio uporedo sa prebacivanjem medijskog izvještavanja na internet, postale su mogućnosti komentiranja sadržaja. Tako su sadržaji koji izvještavaju o LGBTI temama i prečesto preplavljeni negativnim komentarima koji se (što je iznimno zabrinjavajuće) jako rijetko moderiraju, što otvara prostor za govor mržnje, kao i brojne mogućnosti zloupotrebe ovog prostora. Površnost u izvještavanju je još jedan generalni trend. Neki mediji su unaprijedili svoj angažman tako što su počeli izvještavati o LGBTI temama, i to o zakonskom prepoznavanju LGBTI osoba, o nasilju, diskriminaciji, pa čak i njihovoj svakodnevnici, ne bi li se tako čitateljstvu, slušateljstvu i gledateljstvu približio život LGBTI osoba, što je, u svakom slučaju,

jako pohvalno. S druge strane, nije teško pretpostaviti kako ovakvi medijski sadržaji kotiraju u odnosu na one koji senzacionalistički predstavljaju LGBTI osobe – klikova i (negativnih) komentara ima neuporedivo više na sadržajima kod kojih se u naslovu naglašava kontroverznost LGBTI teme, što se pojačava ostatkom opreme teksta, kao i fotografijama ili videima.

Iako se mediji u BiH moraju boriti sa mnogim poteškoćama – manjkom finansija, općim propadanjem profesije, snažnom političkom kontrolom, novim i nemilosrdnim trendovima brzog informiranja – opravdanja za nekorektno izvještavanje ne bi smjelo biti. Novinarstvo kao profesija trebalo bi u svakom momentu da se drži etičkih principa, jer njihovo ugrožavanje donosi više štete nego koristi. To je pogotovo istinito u slučaju LGBTI osoba – nekorektno izvještavanje o LGBTI osobama dalje perpetuira stereotipe o njima, pojačava negativne stavove javnosti i otežava im kako svakodnevni život, tako i budućnost. Promjene u društvenim kretanjima se dešavaju i uz pomoć medijskog izvještavanja, koje u slučaju određenih zagovaračkih aktivnosti predstavlja bitan resurs koji pomaže postizanju finalnog cilja (donošenja određenih zakona odnosno promjene postojećih praksi kada su u pitanju LGBTI osobe).

Primjetno je kretanje bh. medija u smjeru pozitivnijeg izvještavanja, no postoji dosta prostora i mogućnosti za poboljšanje. U tom smislu, smatramo da je bitno imati u vidu da važnost korektnog medijskog izvještavanja o LGBTI temama leži i u tome što ono pomaže dugoročnom senzibiliziranju publike o ovoj temi. Konačno, korektno izvještavanje o LGBTI temama trebalo bi biti sastavni dio ostvarivanja društva jednakosti i kreiranja medijskog prostora u kojem se svakoj manjini medijska pažnja posvećuje redovno i jednako, a ne samo na određene datume poput Dana ljudskih prava ili Međunarodnog coming out dana (u slučaju LGBTI osoba). Posvećenost korektnom

i fer izvještavanju o LGBTI temama mora postati i pitanje uredničkih politika, koje bi trebale reflektirati jednakost u tretmanu svih manjina, pa tako i LGBTI osoba.

Sve su ovo teško dostižni ciljevi u vremenu u kojem se medijski sadržaj konzumira samo putem naslova, a reakciju izaziva lajkom i/ili komentaram. Zato je i jedan od zadataka ove medijske analize da mapira glavne trendove u izvještavanju o LGBTI osobama, da otkrije ključne probleme koji prate medijsko izvještavanje, te da da preporuke koji će medijima pomoći da unaprijede načine izvještavanja o LGBTI temama u budućnosti i time daju svoj doprinos ostvarivanju jednakosti LGBTI osoba u bh. društvu.

2.3. Za one koji znaju čitati: kako mediji manipuliraju stvarnošću

Već petu godinu zaredom prenosimo zaključke do koji je Roman Kuhar došao analizirajući članke iz slovenačkih štampanih medija od 1970. do 2000. godine. Definirao je pet dominantnih načina na koje se LGBTI⁶ osobe prikazuju u medijima: stereotipiziranje, medikalizacija, seksualizacija, tajnovitost i normalizacija.⁷ Principi se do danas nisu promijenili tako da smo ih kao analitički alat koristile i u ovoj analizi.

Stereotipiziranje se oslanja na shvatanje rodova kao prirodno datih, a ne društveno konstruiranih, tako da se gejevi predstavljaju kao feminizirani, a lezbejke kao muškobanjaste. Primjeri stereotipiziranja u 2016. godini su bili vidljivi najčešće u fotografijama, gdje su uz određene teme stavljanje fotografije sa zapadnih karnevala grupe

⁶ Izvorno je u tekstu Roman Kuhar govorio o LGBT osobama, no vjerujemo da se dominantni obrasci mogu lako prenijeti i na izvještavanje o interspolnim osobama.

⁷ Roman Kuhar (2003) *Media Representations of Homosexuality: An Analysis of the Print Media in Slovenia, 1970-2000*. Ljubljana: Peace Institute.

muškaraca koji su razodjeveni, zaneseni u plesu, podržavajući stereotip da je gej parada parada golih osoba, te da su gej muškarci promiskuitetni i feminizirani. Kada govorimo o predstavljanju lezbejki kroz fotografije, postoje dva tipa prikaza: dvije djevojke u vjenčanicama i rodno neutralne žene ili žene čiji rodni identitet nije u skladu sa pretpostavljenim, heteronormativnim načelima.

Medikalizacija se oslanja na psihijatrijski diskurs koji je u medicini odavno prevaziđen, i u smislu homoseksualnosti kao bolesti, i u smislu LGBTI osoba kao *rizične* grupe. Govor mržnje koji mediji prenose proizlazi iz takvih retrogradnih shvatanja da je homoseksualnost bolest pa prema tome nešto *nenormalno, neprirodno, zarazno* (izjave tipa *protivno prirodi, proširit će se... itd.*), *nešto čime se ne treba hvaliti* (odnosno, da *ne treba paradirati*).

Najčešće se ovaj oblik izvještavanja nalazi u prenošenju izjava religijskih vođa ili generalno osoba koje sa vjerskih pozicija posmatraju LGBTI osobe, nazivajući ih neprirodnim, nemoralnim, bolesnim, osobama kojima je potrebno liječenje i slično.

Seksualizacija je princip po kojem se LGBTI osobe posmatraju isključivo u kontekstu seksualnosti, odnosno seksa. Primjere ovog tipa vidimo u fotografijama koje služe kao ilustracija za članke gdje su često, najčešće gej muškarci, predstavljeni kao seksualni objekti. Postoji veliki broj kratkih vijesti, u rubrikama *lifestyle*, koje govore u seksualnim praksama LGBTI osoba, svodeći na taj način cjelokupni život LGBTI osoba samo na segment seksa. Ovim vijestima se diskredituje život osoba, koje bivaju neozbiljno shvaćene i gdje se gubi fokus sa problema sa kojim se LGBT osobe suočavaju, te povećava diskriminacija i netrpeljivost prema njima.

Tajnovitost podrazumijeva način predstavljanja homoseksualnosti kao nečega sramotnog ili vrijednog žaljenja. Normalizacija je za

našu analizu posebno zanimljiva, a tiče se heteronormativnog predstavljanja LGBTI osoba. Tako se može pročitati da mediji pišu da su dvije lezbejke sklopile brak, iako je recimo u pitanju registrovano partnerstvo, ili da je neko poznat *tradicionalno zaprosio dečka* i slično.

Međutim, Roman Kuhar dokazuje da se radi ustvari o heteroseksualnoj **normalizaciji** i da ne smijemo upasti u zamku:

Medijsko predstavljanje normalne homoseksualnosti su predstave po uzoru na percepciju heteroseksualaca tako da ni na koji način ne prijete njihovom svijetu. Homoseksualnost je prihvatljiva samo kad je depolitizirana.⁸

Vrijedi još jednom naglasiti da slike ili naslovi koji ne odgovaraju sadržaju vijesti ustvari predstavljaju stav uredništva, bilo njihovo nerazumijevanje ili neslaganje. Zadatak ove analize je razotkrivati mehanizme po kojima se proizvodi značenje kako bismo utjecali (bar) na smanjenje nerazumijevanja.

2.4. Tri teme svakodnevnice

U sedmoj po redu analizi medijskog izvještavanja o LGBTI temama, koju Sarajevski otvoreni centar iz godine u godinu objavljuje, dio koji slijedi posvećujemo tekstovima koji na paradigmatičan način pokazuju odnos medija prema trima velikim temama svakodnevice – politici, kulturi i aktivizmu.

U prvom dijelu daje se pregled medijskih objava vezanih za srbijansku premijerku Anu Brnabić i kako je činjenica da je na toj

⁸ Media representations of normal homosexuality are representations tailored to the perception of heterosexuals in such a way that they do not threaten their world. Homosexuality is acceptable only when depoliticized. U: Roman Kuhar (2003) *Media Representations of Homosexuality: An Analysis of the Print Media in Slovenia, 1970-2000*. Ljubljana: Peace Institute, str. 7

političkoj poziciji prvi put žena, koja je pri tom autovana lezbejka, artikulisana u javnosti putem medija. Drugi dio je vezan za pisanja o Međunarodnom festivalu queer filma Merlinka u Sarajevu i kako dobro vođena promocija festivala kreira i odnos medija prema ovom kulturnom događaju “visokog rizika”, kako ga policija još uvijek označava. Treći dio se odnosi na izvještavanje o zabrani obilježavanja u javnom prostoru Međunarodnog dana borbe protiv homofobije i transfobije i odgovoru na pitanje *ko se boji parade još*.

2.4.1. Tih užas ili žena, lezbejka, premijerka

Prva srbijanska premijerka Ana Brnabić je peta autovana osoba na premijerskom mjestu u svijetu. Prva lezbejka premijerka je bila Jouhana Sigurdardoutir, premijerka Islanda (2009–2013). Drugi je bio premijer Belgije Elio di Rupo (2011–2014). Trenutno su dvojica aktuelnih premijera javno autovani kao gej muškarci – premijer Luksemburga Havijer Betel i premijer Irske Leo Varadkar.

Ako se i samo ova činjenica uzme u obzir, bez podsjećanja na svakodnevno nasilje, na nekažnjavanje tog nasilja, na neophodnost dopunjavanja postojećih zakona kako bi se prava LGBTI osoba pokušala zaštititi, očekivano je postaviti pitanje – kako je bilo moguće da lezbejka bude na čelu vlade Srbije.

Odnos moći između muškaraca i žena u politici, posebno žena na vodećim pozicijama, na niskom je nivou u čitavoj regiji, iako svjedočimo sporim promjenama. Povećanje broja žena u politici uslovljeno je različitim procesima pristupanja Evropskoj uniji, ali i kvotama koje postoje kako bi se regulisala rodna ravnopravnost na radnom mjestu. Ana Brnabić je postala prva žena u izvršnoj vlasti u Srbiji, što je veliki uspjeh za žene, ali i za sve LGBTI osobe

koje kroz nju mogu imati svoj glas. Međutim, politička feministička promišljanja nude daleko dublje, od onih koje čitamo u mainstream medijima, uvide o čitavoj situaciji, pa tako Jelena Višnjić, osnivačica feminističkog kulturnog centra BeFem za portal Vox Feminae ističe: “Slučaj ministarke Ane Brnabić još jednom je pokazao kako se tijelo žene, lezbejke instrumentalizuje i fetišizuje da bi se pokazala stvarna nemoć društva. U ovom slučaju javno autovanje ministarke je iskorišteno kao tabloidna senzacija, kvazi emancipacijski čin da bi se zamaglila činjenica da smo nakon četiri mjeseca dobili identičnu i nestručnu vladu. Za mene je ključno pitanje u kojoj i kakvoj vladi dobijamo prvu ministarku, javno deklarisanu lezbejku i da li ova vlada na svojoj političkoj agendi ima pitanja unapređenja položaja LGBT zajednice i drugih manjinskih i diskriminiranih grupa. Javni i medijski tretman budućeg rada ministarke Brnabić su lako predvidljivi i biće proizvod ukrštanja homofobije, mizoginije i seksizma, jer su pozicionirani unutar socijalnog poretka mapiranog ekonomskim, kulturnim, političkim odnosima, neoliberalne, patrijarhalne i heteronormativne dominacije.”

Razmišljanja queer aktivista_ica se kreću u nekoliko pravaca. Ima onih koji imenovanje Ane Brnabić u sastav nove vlade smatraju primjerom *pink washinga*, poput književnice Dragoslave Barzut, koja za portal Vox Feminae⁹ kaže: “Farsična politika Vlade Republike Srbije koja zagovara opciju: ni levo ni desno već bolje, u stvari iako smešna nije naivna već je naprotiv, veoma opasna, pa čak, usudiću se da kažem, vodi ravno u fašizam. Odašilje se slika poštovanja ljudskih prava, zalaganja za iste mogućnosti, ravnopravnost, sve to što Srbiju orijentiše kao buduću članicu EU. A sa druge strane, interno stvari stoje ekstremno suprotno. Ovde nije pitanje podržavanja lezbejke u Vladi RS već pitanje podržavanja onih koji pod maskom

⁹ <https://www.voxfeminae.net/cunterview/politika-drustvo/item/10435-kome-je-potrebna-gej-ministrica-u-srbiji>

zalaganja za jednakost, sprovode sistemsku nejednakost.”

Za isti portal i u istom tekstu, aktivista i direktor Međunarodnog festivala queer filma Merlinka, Predrag Azdejković kaže: “Politički sam odlučio da taj potez gledam samo kao pozitivan, jer imamo, hajde to da nazovemo, istorijski momenat. Iako smo do sada imali gej ministre, ovo je prvi put da imamo javno autovanu LGBT osobu na visokoj državnoj funkciji. To je pozitivno i ja tu ne bih tražio dlaku u jajetu, iako mnogi smatraju da nije lepo što je Vučić rekao da je ona gej, zašto je rekao gej, zašto nije rekao lezbejka, ona je u ministarstvu koje ne može da pomogne direktno LGBT populaciji (što nije istina)... Ana Brnabić će biti napadana duplo više nego drugi ministri samo zato što je lezbejka i ako mi, kao LGBT zajednica ne možemo da joj pružimo podršku, već odlučujemo da je i mi kritikujemo, a da još nije počela da radi svoj posao, onda nešto s nama nije u redu. Sada je lopta u dvorištu aktivista, koliko će iskoristiti njenu poziciju da izlobiraju za određene zakonske promene, koliko će iskoristiti to što imamo lezbejku u vladi za smanjenje homofobije u društvu i povećanju vidljivosti, koliko će od nje napraviti saveznicu u borbi za poboljšanje položaja LGBT osoba u Srbiji... Uzimajući u obzir sposobnost LGBT aktivista u Srbiji, plašim se da neće biti previše uspeha.”

Nažalost, ovako analitički i pažljivo artikulisane stavove o političkom kontekstu u kojem se pojavljuje lezbejka premijerka, te o njenoj poziciji (ne)moći iz koje vodi Vladu jedne zemlje i šta sve to konkretno znači za promociju prava LGBTI osoba i rodne ravnopravnosti rijetko možemo čitati u medijima koje smo mi pratile. Od 22 novinska teksta o Ani Brnabić koja smo mi izdvojile, polovina ih se bavi hrvatskim korijenima premijerke, njenom kućom na jednom ostrvu u Hrvatskoj, te pitanjem otkad se Brnabići spominju u Staroj Baški, dok druga polovina prenosi polemiziranje u javnosti

o njevoj seksualnoj orijentaciji.

Jedan od, ipak, najpotpunijih tekstova o ovoj temi jeste okvirno putopisni tekst autora Edija Jurkovića za Jutarnji list od 10. juna. Iako autor u tekstu senzacionalističkog naslova, a još i više podnaslova – Nepoznate hrvatske veze najpoznatije srpske gay političarke – dio posvećuje nabravanju šta od nekretnina posjeduje porodica Brnabić te opisuje kako je Ana bila baš u svojoj kući na Krku kad ju je Vučić pozvao i rekao joj da ulazi u Vladu, ipak daje odgovore na važna pitanja – prenosi detaljno njenu biografiju, obrazovanje, profesionalno iskustvo, nagrade, citira njene izjave date drugim medijima o tome šta za nju ili javnost znači to što je lezbejka, kako je i koliko o svojoj seksualnoj orijentaciji razgovarala sa Vučićem, te zašto je odlučila da sarađuje sa Vučićem iako se ideološki i politički razlikuju. Čitav tekst mještane Stare Baške prikazuje kao zaštitnički i prijateljski raspoložene prema svojoj sumještanki.

Jutarnji list se češće i analitičnije od drugih medija bavio srbijanskom premijerkom, ne propuštajući priliku da u svakom tekstu istakne hrvatske gene žene koja je na čelu srbijanske Vlade. U tekstu od 17. juna autor Vlado Vurušić sažima čitavu situaciju u svojevrsnu poentu: “No, s druge strane, Aleksandar Vučić ovim zapravo šalje poruku na unutarnjem planu - ja mogu sve, pa i to da postavim takvu osobu, koja po dva kriterija, nacionalnom i seksualnom, izaziva tihi užas kod dobrog dijela Srba za - premijerku.”

Medijski tekstovi mahom prenose samo stavove desničarskih struja u Srbiji. U ovom tekstu su dati stavovi svih strana. Od desnih zapitanosti Boška Obradovića: “Je li ovo izbor Vučića ili Zapada!? Dolaze li na ovaj način hrvatski i homoseksualni lobi na uticajnu funkciju?” Ili *argumenta* Dragana Markovića Palme: “Ona nije domaćin, nema decu ni međunarodne kontakte.” Preko liberalnih,

poput suzdržanog stava Čedomira Jovanovića: “Trebalo bi vidjeti kakvu će razliku napraviti između Moskve i Bruxellesa.” Uz prisustvo filozofskog i lijevog stava Srbijske Turajlić: “Danima unapred stidela sam se za osobu koja će prihvatiti ovu vrstu poniženja. To je tužno za tako mladu osobu.”

I Jutarnji list i Večernji list su svakodnevno tokom šestog mjeseca objavljivali tekstove o previranjima na srbijskoj političkoj sceni u čijem su fokusu bile političke igre moći Aleksandra Vučića i uloga premijerke Ane Brnabić u čitavoj priči.

Što se jezika tiče, primjetno je da se umjesto autovanje koristi izraz “javno priznao” koji nosi dozu nekorektnosti, jer je uvredljiv budući da se riječ *priznavanje* asocijativno u našem jeziku vezuje za priznavanje nekog lošeg djela.

Euro Blic 25. juna objavio je tekst autorice Ivane Mastilović Jasnić koja daje pregled razmišljanja osoba iz javnog života Srbije o premijerki Brnabić, gdje se fokus stavlja ili na njenu stručnost ili na njenu seksualnu orijentaciju. Tekst je intoniran profesionalno, a pozdravljamo i polazni stav autorice teksta koji je izdvojen na početku: “Ana Brnabić ima nesporne ljudske i stručne kvalitete. Prva žena premijer Srbije je i prvi političar koji je javno priznao gej seksualnu orijentaciju, što je zasmetalo mnogima...” Međutim, stil teksta je rodno neosjetljiv i ne koristi se korektna terminologija kada se piše o LGBTI temama. Ovaj tekst je odličan primjer koliko je i forma važna, jer na sadržaj – zaista vješto i u skladu sa profesionalnim imperativima napisan – sjenu baca loš stil.

Večernji list od 29. juna 2017. donosi tekst Branimira Bradarića pod nazivom “Anina Srbija za 21. stoljeće”. Ovo je primjer potpuno korektnog teksta koji se bavi političkom i profesionalnom karijerom

Ane Brnabić, njenim stavovima o određenim pitanjima srbijanske politike, te njenim mandatarskim programom. Nekoliko dana kasnije, 2. jula isti list u tekstu “Stara Baška ima premijerku” objavljuje tekst na tri strane, opet, o hrvatskim korijenima srbijanske premijerke, njenom dedi, porodici koja već više od 300 godina živi na otoku Krku, prijateljima, komšijama koji o Ani imaju samo riječi hvale.

Nezavisne novine 1. jula objavljuju potpuno korektnu agencijsku vijest o prvim danima premijerke Srbije, prenose neke njene izjave (nakon polaganja zakletve poručila je da Srbija nema vremena za gubljenje), izjave njenih kolega političara koji daju podršku njenom mandatu, o tome kako je predsjedavala prvom sjednicom i sl. Tekst se isključivo bavi njom kao političkom figurom, i samo jednom se pominje da je pripadnica LGBT zajednice.

Ako bismo morale da sažmemo medijske objave medija koje smo pratile o novoj premijerki Srbije – njena stručnost, iskustvo, obrazovanje i drugi kvaliteti se spominju tek u nekoliko tekstova. U svim ostalima se ili uvodi polemizirajući ton kroz izjave sagovornika, i to mahom sa desne strane ideološkog spektra o njenoj seksualnoj orijentaciji, ili se naširoko piše o Aninim precima Hrvatima sa ostrva Krka.

Autovanje

Buduću premijerku Srbije, Anu Brnabić, javno je autovao njen predlagač, Aleksandar Vučić na konferenciji za medije, čineći tako ono što se u aktivizmu ne smije – autovati druge. Pozicija moći mandataru iz koje sebi daje za pravo da javno autuje Anu Brnabić je diskutabilan potez i kao takav ostavlja dosta prostora za analizu i kritiku. Postavlja se pitanje: Kada privatno postaje javno i ko može govoriti u ime drugog?

Ovaj politički događaj je u regionu i svijetu viđen kao vrlo pozitivan, dok su aktivisti_ice LGBTI zajednice takođe, većinom, vrlo pozitivno ocijenili ovu promjenu odnosa moći iako sa zadržkom i zapitanošću prilaze čitavoj situaciji. Ipak, jasno je – nova Vlada Srbije neće raditi na unapređenju prava LGBTI osoba, jer je odmah na početku njenog rada, a na primjedbu jednog desničarskog poslanika da su novoj vladi važnija LGBT prava od porodice i nataliteta, Aleksandar Vučić homofobno i despotski odgovorio da nema namjeru da legalizuje homoseksualne brakove.

Najvažnija opaska kada je u pitanju jezik medijskih izvještavanja jeste potpuno izbjegavanje riječi lezbejka. Premijerka se svakako označava – homoseksualna orijentacija, homoseksualka, gej ministrica, pripadnica LGBT populacije – samo ne preciznim označiteljem kao što je riječ lezbejka.

2.4.2. Nepristajanje na strah i veliko da životu

Međunarodni festival queer filma Merlinka u Sarajevu se 2017. godine održao po peti put. Festival je već postao vrlo važan javni događaj koji okuplja veliki broj ljudi. Osim što dolaze da pogledaju koji dobar queer film, posjetiteljke i posjetitelji shvataju koliko je važno pružiti podršku festivalu koji kroz kulturu i umjetnost želi da doprinese vidljivosti LGBTI osoba u našem društvu, te da ukaže na još uvijek prisutne probleme sa kojim se LGBTI osobe suočavaju. Javni prostor je neizmjereno bitan za LGBTI osobe, imajući u vidu kako LGBTI osobe često dobijaju poruke da se vrate u svoja četiri zida, da ne mogu biti slobodne i da javni prostori nisu jednaki za sve građane i građanke ove države.

Istrajavajući u njegovom kontinuiranom održavanju, uprkos napadima i prijetnjama, ovaj festival je privukao i medije koji su prepoznali bitnost izvještavanja o ovom događaju.

Mediji su često neposredno prije održavanja festival najavljivali, a televizijske stanice pozivale u goste organizatore_ice, koji su imali priliku da zauzmu medijski prostor i govore o queer kulturi i umjetnosti, pravima i životima LGBTI osoba.

Vrlo je važno spomenuti da je festival Merlinka u Sarajevu bio popraćen ne samo u televizijskom informativnom programu, koji mi jedino i pratimo, već i kroz teme dana, u emisijama uživo ili kroz prikaze o kulturi.

Analizom televizijskih priloga u informativnim emisijama, koji su pratili najavu festivala, možemo reći da su ove godine televizijske emisije uglavnom pozitivno izvještavale, držeći se profesionalne etike. Festival je popraćen u informativnim emisijama BHRT-a, Federalne televizije i N1, te ovim putem izražavamo kritiku ostalih televizijskih kuća što ni na koji način nisu pratile festival.

Od štampanih medija, o festivalu su izvještavali magazini Start i BH Dani, te dnevne novine Oslobođenje i Dnevni list.

Magazin Dani, naš saveznik u borbi, iz godine u godinu zaista profesionalno i afirmativno izvještava o pravima LGBTI osoba, što se potvrdilo i u slučaju izvještavanja o festivalu Merlinka. Tako su 20. januara objavili intervju sa organizatoricama festivala, sa zaista odličnim nasovom – *Nepristajanje na strah i veliko da životu*, te su nakon održanog festivala napisali još jedan članak sa ponovo odličnim naslovom – *Borba za slobodu i sebe*. U dnevnom listu Oslobođenje 27. januara takođe je izašao intervju sa organizatoricama, sa naslovom – *Iskrenosti i beskompromisni*

otpor. Često smo pisale o tome koliko naslovi nose važnu ulogu u kreiranju stava prema temama o kojima se piše u tekstu, a navedeni naslovi zasigurno izazivaju pozitivan stava kod čitatelja/ki. Intervju, kao i tekst nakon završetka festivala napisani su profesionalno, fokusirajući se na program festivala, te skrećući pažnju na važnost javnog prostora, razmjene ideja i povećanje vidljivosti. Sva tri članka su, pored predstavljanja programa festivala, dio prostora posvetili trenutnoj situaciji kada su u pitanju prava i život LGBTI osoba.

Najviše objavljenih tekstova bilo je na internetu, a mediji koji su izvještavali su klix.ba, fokus.ba, source.ba, oslobodjenje.ba, radiosarajevo.ba, bljesak.info.

O festivalu se pisalo informativno, s najavama programa. Dosta pažnje je privukao drag performans kolektiva iz Hrvatske – House of Flamingo. Povodom njihovog dolaska i nastupa, kao najavu festivala, 23. januara portal radiosarajevo.ba je uradio i intervju sa njima pod naslovom *House of Flamingo / Mladići koji se odijevaju u djevojke da zabavljaju mladiće i djevojke*. Intervju na profesionalan i informativan način govori o historiji drag performansa i današnjoj drag sceni u regiji i svijetu.

Nakon što je festival završen mediji su pisali o velikoj posjećenosti te o tome kako je ovaj festival postao važan događaj za LGBTI zajednicu u BiH. Pozdravljamo i objave sa izjavama posjetitelja/ica festivala, koji su iz prve ruke govorili o njegovoj važnosti.

Tako je 31. januara objavljen članak na portalu bljesak.info, pod naslovom *Ovogodišnja 'Merlinka' u Sarajevu okupila više od 500 osoba*, u sklopu kojeg su se mogle pročitati izjave: *Sudionici su poručili da se "Merlinkom" vode bitke koje im znače, borbe za slobodu, za sebe, ali i za svako dijete koje će biti u mogućnosti da*

svojoj obitelji i prijateljima kaže da je LGBTI osoba, bez straha da će biti odbačeno. Također, sudionici su poručili da se trude doći svake godine jer “Merlinka” nije samo festival gdje se dođe i pogleda film, nego prostor gdje se osjećaju sigurno.

O sigurnom prostoru su organizatorice često govorile prilikom javnih istupa i intervjuja, i ovakav pristup u izvještavanju je zaista pozitivan način na koji mediji mogu da približe svojim čitatelji(ca)ma važnost ovog festivala.

Festival je posjetilo više od 500 osoba, kako LGBTI zajednice, tako i svih onih osoba koje žele da u ovom gradu gledaju filmove koji govore o životima LGBTI osoba, te da uživaju u raznolikom programskom sadržaju koji rijetko mogu vidjeti tokom godine.

Ono što je takođe primijećeno kroz analizu sadržaja jeste i autovanje LGBTI osoba kroz davanje izjava za medije. Jedna izjava koja nam je zaista draga je objavljena na portalu klix.ba: *U toku Merlinka, razgovarano je sa LGBTI osobama o tome šta im znači Merlinka. Jedna od njih je Belma Kobilj, koja je, nakon što je upitana kako da je potpišemo, odgovorila: “Imenom i prezimenom, da budem vidljiva!” “Merlinka predstavlja mnogo više od festivala queer filma, to je i festival slobode queer osoba, tokom kojeg možemo odbaciti naše probleme i strahove, skinuti svoje maske i biti ono što jesmo. To je događaj na kojem se osjećam sigurno, okružena sa toliko ljubavi i podrške, događaj ispunjen takvom vrstom pozitivne energije koja ostaje sa mnom i dugo nakon završetka festivala. Živimo u društvu u kojem smo često nepriznati i nevidljivi, te je jako bitno stvoriti siguran prostor u kojem možemo postojati, družiti se, i slaviti svoje postojanje, te poslati poruku javnosti – tu smo i queer smo”, dodala je Belma.*

O festivalu nije bilo negativnog medijskog izvještavanja i sve objave su bile afirmativne i profesionalne. No, skrećemo pažnju da je bilo mnogo više medija koji ni na koji način nisu izvještavali o ovom festivalu, što govori da treba još raditi na njegovom prepoznavanju i osvještavanju medija o važnosti izvještavanja.

2.4.3. Ne treba mi dozvola da ponosno hodam

Posebnu pažnju pri analiziranju medijskih objava u toku 2017. godine htjele smo posvetiti izvještavanju o prvobitno najavljenom protestnom maršu pod nazivom *Nasilje nije normalno*, zabrani marširanja, te naposljetku o protestu ispred zgrade Ministarstva saobraćaja Kantona Sarajevo.

LGBTI osobe još uvijek jako rijetko izlaze na ulicu i koriste ustavom zagaranovano pravo na slobodu okupljanja i mirnog protestovanja. Stoga je vrlo interesantno posmatrati na koji način država, vladajuće strukture, ali i mediji gledaju na ovaj vid borbe.

Odluka o organizovanju protestnog marša došla je kao reakcija ne sve učestalije nasilje nad LGBTI osobama. Budući da Sarajevski otvoreni centar u sklopu svog djelovanja ima i besplatnu pravnu i psihološku podršku, kroz pružanje ove podrške smo došle do informacija iz LGBTI zajednice koje su zaista poražavajuće a odnose se na nasilje u porodici, u školi i na ulici. Između ostalog, krajem 2016. godine Sarajevskom otvorenom centru su se obratile dvije trans žene koje su doživljavale različite oblike nasilja u svojim porodicama, te su se našle u situaciji beskućništva. Upravo ovi slučajevi bili su okidač da se organizatorice odluče na protestni marš, kako bi ukazale na nasilje koje ostaje nezabilježeno i nevidljivo.

U pozivu na protestni marš pisalo je: *Posljednjih godina sve više lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih, transrodnih i interspolnih osoba trpi nasilje u porodici ili su bile izložene međuvršnjačkom nasilju. Roditelji, sestre, braća i ostali članovi/ce porodice su ove osobe zatvarali, prisiljavali na liječenje, izbacivali iz kuće, te kontinuirano zlostavljali, prijetili im i napadali ih. Škole su također opasna mjesta za LGBTI osobe koje su izložene stalnim negativnim reakcijama svojih kolega/ica, uznemiravanju i nasilju. Veliki broj LGBTI osoba ucjenjivan je prisilnim autovanjem, porastao je nivo napada na javnim mjestima, kao i broj prijetnji i pozivanja na mržnju i nasilje prema LGBTI aktivistima/kinjama.*

Tokom 2016. i početkom 2017. godine Sarajevski otvoreni centar zabilježio je preko 25 slučajeva krivičnih djela počinjenih iz mržnje motivisanih seksualnom orijentacijom ili rodnim identitetom, a reakcije nadležnih institucija ili su izostale ili su bile neadekvatne. Porodica i škola moraju biti primarno mjesto podrške i razumijevanja za sve svoje članove/ice, a ne mjesto njihove patnje.

Marš je Policijskoj upravi Centar najavljen mjesec dana ranije. Budući da je tražena ruta koja zahtijeva kratko zaustavljanje saobraćaja, PU Centar je naložio da se uputi zahtjev za zaustavljanjem saobraćaja Ministarstvu saobraćaja Kantona Sarajevo, što je i urađeno. Međutim, ovo Ministarstvo se oglušilo na pozive organizatora i zahtijevanje da dobiju odgovor, te su svojom administrativnom šutnjom in direktno odbili dati saglasnost za održavanje ovog protestnog marša. Dva dana prije zakazanog protestnog marša, budući da nije stigao odgovor, organizatorice su odlučile održati press-konferenciju, te najaviti drugi skup.

Analiza medijskog sadržaja uključuje objave od press-konferencije do kraja protestnog skupa.

Od 11. maja kada je održana press-konferencija pa do završetka protestnog skupa u medijima je izašlo preko stotinu objava vezanih za administrativnu šutnju, otkazivanje protestnog marša, organizovanje protestnog skupa, te reakcije nadležnih i podrške koju su određene institucije i pojedinci_ke pružili.

Organizovanje ovakvog javnog događaja, protesta, pokazalo je da privlači najviše pažnje i medija i javnosti. To je ono o čemu se često govori u kontekstu parade ponosa. A šta je parada ponosa nego protestni marš, protest, javni mirni skup LGBTI osoba koji se kroz historiju pokazao kao vrlo uticajan aktivistički čin. Tako je i ovaj protestni skup potvrdio tu tezu, budući da se o protestnom maršu izvještavalo u svim medijima. O protestu su pisali ne samo oni mediji koji redovno prate LGBTI događaje, već i oni koji gotovo nikad ne izvještavaju o pravima LGBTI osoba. Nikad do sada ni na jednom događaju koji je organizovao Sarajevski otvoreni centar nije bilo više reportera_ki na licu mjesta.

U dnevnim novinama Oslobođenje 12. maja izašao je odličan članak sa vanredne press-konferencije u kojem su se detaljno mogli pročitati razlozi za otkazivanje protestnog marša i zakazivanje protesta ispred Ministarstva saobraćaja KS-a. Novinarka Merima Babić je prenijela najvažnije izjave date na press-konferenciji.

Takođe, 12. maja na Nezavisnom informativnom portalu slobodna-bosna.ba objavljen je vrlo detaljan članak pod nazivom – *REAKCIJE AMBASADORA U BiH: Zbog čega nije odobren marš protiv nasilja nad LGBTI osobama*. U članku se prenose izjave organizatorica, dio pisma koji su uputili ambasadori, te izjava ombudsmena. U nastavku prenosimo izjavu koju su prenijeli kao reakciju ambasadora u BiH: *“Radovali smo se učešću u maršu protiv nasilja nad LGBTI osobama koji je bio planiran da se održi 13. maja u organizaciji Sarajevskog otvorenog*

centra. Pošto organizatori, nažalost, nisu na vrijeme dobili sve neophodne dozvole, marš se neće moći održati kao što je planirano. Vjerujemo da bi trebalo biti moguće organizirati ove vrste manifestacija u zemlji u kojoj postoji sloboda okupljanja i koja je utemeljena Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Želimo pokazati našu najveću solidarnost sa Sarajevskim otvorenim centrom i LGBTI zajednicom u Bosni i Hercegovini. Trebalo bi biti moguće da ljudi slobodno žive svoje živote bez prijetnji nasiljem i bez obzira na njihovu etničku pripadnost, vjerovanje ili seksualnost”, navodi se u saopćenju koje potpisuju ambasadori Anders Hagelberg, Nicola Minasi, Edward Ferguson i Lars-Gunnar Wigemark, kao i otpravnici poslova Javier Blanco i Christian Sedat.

Interesantna je činjenica da se izjava ministra saobraćaja Kantona Sarajevo, Muje Fiše, pojavila jedino na televizijskim stanicama, dok je nije bilo niti u jednom tekstu u štampanim ili online medijima. Možemo vjerovati da je u pitanju njegova taktička odluka da minimalizira svoje izjave u medijima, dajući ih samo određenim televizijskim stanicama. Tako nije ostavljen prostor da se dublje analizira istinitosti njegovih izjava, prvenstveno ona *da bi bila ugrožena bezbjednost saobraćaja, privreda i poslovanje javnog komunalnog gradskog preduzeća GRAS.* (RTVBiH, Dnevnik u 19 h, 13. maj)

Imajući u vidu da se u Sarajevu, na istoj lokaciji koja je tražena za protestni marš, često održavaju različite sportsko-rekreativne manifestacije, poput biciklijade ili polumaratona, ova njegova izjava nema nikakvo uporište u istini.

Dalje, 13. maja, na Dnevniku u 18:30 na TV Sarajevo, ministar izjavljuje da se pokušalo doći do rješenja, ali da organizatori nisu pristali na kompromis, čime je direktno iznio neistine, budući da organizatori nisu dobili nikakav odgovor do vanredne press-konferencije. Tek je nakon press-konferencije došao odgovor, za šta je, vjerujemo, zaslužan i medijski pritisak. Vrlo problematična

u ovom prilogu je i izjava ministra koju prenosi novinar a u kojoj kaže da su organizatori bili na nekoliko sastanaka u pomenutom Ministarstvu i da nisu htjeli odustati od svojih zahtjeva. Na vanrednoj press-konferenciji održanoj 11. maja organizatorice su obrazložile da im se ni nakon nekoliko dopisa niti telefonskih poziva ministar Mujo Fišo nije odazvao, a do organizovanja sastanka nije ni došlo.

Takođe, u moru vrlo dobrih profesionalnih objava, izdvojila se i ova negativna i nadasve senzacionalistička, a objavljena je 15. maja na portalu poskok.info, pod naslovom *Naša stranka podnosi tužbu zbog zabrane gay parade u Sarajevu*. Ovu vrlo površnu i kratku vijest prenosimo u cijelosti, sa pravopisnim greškama:

Sarajevski otvoreni centar (SOC) bio je zakazao marš za prava homoseksualaca. Za ovaj marš bile su potrebne određene dozvole, kao npr. dozvola kantonalnog ministra prometa Muje Fiše. Kako ministar Mujo Fišo nije dao dozvolu za marš LGTB osoba ili, kako se to obično naziva, gay parade, tako su se mnogi odlučili na njegovu osudu.

Aktivistkinje Lejla Huremović, Vladana Vasić i Emina Bošnjak, izrazile su nezadovoljstvo odbijanjem resornog ministarstva da se izda dozvola za obustavu prometa za vrijeme dok pripadnici LGBT populacije i njihovi prijatelji imaju "prosvjednu šetnju" od Vječne vatre do zgrade državnih institucija Bosne i Hercegovine.

U zaštitu homoseksualaca ustala je i Naša stranka koja je, kako javljaju mediji, najavila tužbu protiv ministra Muje Fiše koji nije izdao potrebne dozvole za održavanje gay parade.

Iz ovakve vijesti se čita negativan stav ovog medija. Iako su imali vremena s obzirom na to da su vijest objavili dva dana nakon održanog protesta, autor odnosno autorica nažalost nisu pročitali bar nekoliko objava u drugim medijima prije nego što su napisali vijest.

Ne samo da su senzacionalistički zamijenili protest sintagmom *gay parada*, već su dodali i navodnike na izraz prosvjedna šetnja time ga ironizirajući. Međutim, raduje nas činjenica da je ovakav članak ostao usamljen u mnoštvu drugih pozitivnih i profesionalnih objava.

Ovaj put nije bila vidljiva ni tendencija ka senzacionalizmu u naslovima. Prenosimo samo neke od njih, kako biste imali potpuni uvid u zaista pohvalno izvještavanje bh. medija.

- *Uskraćeno pravo na okupljanje LGBTI osobama u Sarajevu*, radiosarajevo.ba
- *Otkazan protestni marš LGBT osoba. Krivična prijava protiv ministra Fiše*, Dnevni avaz
- *Veleposlanici iskazali solidarnost s LGBT zajednicom u BiH*, dnevnik.ba
- *Reakcija nakon otkazivanja marša protiv nasilja nad LGBTI osobama u Sarajevu*, fokus.ba
- *Administrativna šutnja za šetnju LGBT osoba*, Oslobođenje
- *Uskraćivanje prava LGBTI / SOC poziva na proteste ispred Ministarstva za saobraćaj KSa*, radiosarajevo.ba
- *REAKCIJE AMBASADORA U BiH: Zbog čega nije odobren marš protiv nasilja nad LGBTI osobama*, slobodna-bosna.ba
- *BEZ MARŠA: Velike mjere osiguranja ispred Vlade KS u vrijeme protesta LGBT osoba*, slobodna-bosna.ba
- *Velike mjere osiguranja ispred Vlade uoči protesta*, buka.com
- *Protestni skup protiv nasilja nad LGBTI osobama: "Ne treba mi dozvola da ponosno hodam"*, avaz.ba
- *LGBT protesti u Sarajevu: Pljuju nas na ulici jer se držimo za ruke!*, banjalukain.com
- *Prosvjed zbog (namjerne) sporosti administracije*, dnevnik.ba
- *Protestni skup LGBTI osoba i aktivista u Sarajevu, pojačane mjere osiguranja ispred Vlade KS*, klix.ba
- *Završen protestni skup LGBTI osoba: Od danas više nema povratka u tišinu, prestajemo biti nevidljivi*, klix.ba
- *Protest LGBT osoba u Sarajevu: Dosta je nasilja i straha*, N1

- *Protestni skup LGBTI osoba i aktivista: Administrativna šutnja je nedopustiva, oslobodjenje.ba*

Iako su istinitosti izjava ministra Fiše upitne, pohvaljujemo i informativne emisije (dnevnike i vijesti) na televizijama, koje su odvojile dovoljno vremena da pokriju ovu temu. Izdvajamo emisiju na RTVBiH, u Dnevniku u 19 h od 3 minute u kojoj su pokrili sve uglove ovog događaja, uključujući i izjavu ministra, što je bila rijetkost.

Sudeći po ovakvom pristupu medija, mogle bismo zaključiti da kada bude održana parada ponosa, upravo pod tim imenom, mediji bi mogli biti vrlo dobri saveznici koji će doprinijeti da javnost ima više pozitivan nego negativan stav. Ovim putem apelujemo na medije da zadrže ovakav pristup u izvještavanju, jer je veoma važno da upravo oni imaju jasan stav kada je u pitanju borba za ljudska prava, u ovom slučaju borba za prava LGBTI osoba.

Generalni utisak koji možemo dati nakon analiziranja svih objava jeste pozitivan. Velika većina medija je izvještavala korektno i profesionalno, prenoseći originalne izjave govornika_ca, koje i jesu dominirale objavama. Protest je pokrivan iz više uglova, dajući prostor svim stranama. Tako u nekim objavama imamo i izjavu ministra Muje Fiše, stav Institucije ombudsmena u BiH, podršku koju su uputili ambasadori velikog broja država, te izjave učesnika_ca protesta, među kojima su bile i neke od poznatih ličnosti, poput režisera Srđana Vuletića ili književnice Lamije Begagić.

2.5. Zakonski kontekst

Vladana Vasić u tekstu *Medijsko pravo*¹⁰ naglašava kako postoje dva naizgled suprotstavljena koncepta – s jedne strane je sloboda medija, čije se poštovanje i očuvanje smatra ključnim za dobrobit demokratije, a s druge strane je koncept ljudskih prava i potreba da se osigura njihova zaštita prema najvišim mogućim standardima. Na državi je odgovornost da osigura zakonski okvir koji će uskladiti ovu dinamiku i pružiti ravnotežu između ova dva interesa.

U Izvještaju u sjeni za Bosnu i Hercegovinu, Indikatori za procjenu medijskih sloboda u zemljama članicama Vijeća Evrope¹¹ iz 2012. godine, nabrojani su zakoni koji regulišu medijski zakonski okvir BiH. Kao članica Vijeća Evrope, naša zemlja je prihvatila sve međunarodne konvencije o ljudskim pravima tako da su one postale sastavni dio domaćeg prava, što potvrđuje Ustav BiH i ustavi oba entiteta. Ustav BiH je u članu koji se tiče ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 2, stav 2) zagantovao najviši nivo ljudskih prava i sloboda, među kojima i pravo na slobodu izražavanja. Da bi se ova ustavna odredba mogla primjenjivati u praksi i da bi se stvorio neophodan pravni okvir koji bi omogućio novinarima kama da profesionalno i samostalno rade, visoki predstavnik je 1999. godine donio Odluku o slobodi informisanja i ukidanju krivične kazne za klevetu i uvredu (Službeni glasnik BiH, 14/99). Ustavi dva entiteta također sadrže takve garancije. Ustav Federacije BiH u članu 1. garantuje osnovne slobode u koje ubraja “slobodu govora i štampe”, te “slobodu savjesti i uvjerenja”. Ustav Republike Srpske, u članu 25. navodi da je “zajamčena sloboda misli i opredjeljenja, savjesti i

¹⁰ Vladana Vasić (2012) *Medijsko pravo*. U: Lejla Huremović (priredila) *Izvan četiri zida. Priručnik za novinarke i novinare o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, str. 70.

¹¹ *Indikatori za procjenu medijskih sloboda u zemljama članicama Vijeća Evrope, Izvještaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu* (2012) Sarajevo. Parafrazirane stranice 5–6. Dostupno na: http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikatori/IZVJESTAJ_U_SJENI.pdf

uvjerenja, kao i javnog izražavanja mišljenja”.

Zakon o slobodi pristupa informacijama BiH (Službeni glasnik BiH, broj 57/00) informaciju shvata kao dobro koje pripada svim građanima i građankama, a ne kao privilegiju vlasti, i propisuje da su vlasti dužne građanstvu dati na uvid svaku informaciju. Izuzetak od pružanja informacija moguć je samo nakon preciznog utvrđivanja da li objavljivanje informacije više koristi ili šteti javnosti. Na entitetskom nivou također postoje zakoni o slobodnom pristupu informacijama, koji su usklađeni sa državnim.

Zakon o komunikacijama BiH (Službeni glasnik BiH, brojevi 31/03 i 75/06) u članu 4. definiše regulatorne principe emitovanja i telekomunikacija, gdje piše da oni obuhvataju “zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja, općeprihvaćene standarde ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, tačnosti i pristranosti”. U ovom kontekstu važni su i Zakon o osnovama javnog RTV sistema i Zakon o javnom RTV servisu BiH (Službeni glasnik BiH, 37/05) iz 2005. godine. Prvi se odnosi na uređenje odnosa između tri javna RTV servisa (RTV BiH, RTV Federacije i RTV RS) i zajedničkog subjekta – Korporacije javnih RTV servisa, a drugi ima u nadležnosti, između ostalog, i davanje smjernica za prilagođavanje programa u odnosu na konstitutivne narode i sve ostale građane. Zaštitu od klevete u BiH regulišu Zakon o zaštiti od klevete u Federaciji BiH (Službene novine Federacije BiH, 59/02), Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske (Službeni glasnik RS-a, 37/01) te Zakon o zaštiti od klevete Distrikta Brčko (Službeni glasnik Distrikta Brčko, broj 0-02-022-213/03).

U spomenutom tekstu Medijsko pravo, autorica kroz pravni diskurs objašnjava dinamiku između govora mržnje i slobode izražavanja. Izraz govor mržnje podrazumijeva sve oblike izražavanja koji šire,

raspiruju, opravdavaju ili podstiču ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući tu i netoleranciju izraženu u formi agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama.¹²

Govor mržnje u zakonodavstvu BiH regulisan je Krivičnim zakonom Federacije BiH (član 363.) i Krivičnim zakonom Brčko distrikta (član 357.).

Zakon koji je nadležan za regulisanje oblasti komunikacija, pa i online medija, jeste Zakon o komunikacijama BiH i on navodi Regulatornu agenciju za komunikacije kao mjerodavno tijelo u ovoj oblasti, te definiše njene dužnosti i postavlja veoma čvrst osnov za njenu nezavisnost utvrđivanjem regulatornih principa emitovanja i telekomunikacija. Dužnosti Regulatorne agencije za komunikacije nabrojane su u članu 37. Zakona o komunikacijama BiH.

Kodeksi profesionalne etike novinarstva u BiH postoje na nivou Regulatorne agencije za komunikacije, Vijeća za štampu u BiH i na nivou pojedinih novinarskih asocijacija, koje propisuju etičke standarde profesionalnog novinarstva u medijima. Na nivou RAK-a na snazi je Kodeks o emitiranju RTV programa, a na nivou Vijeća za štampu Kodeks za štampu. U oba ova kodeksa u početnim odredbama definišu se opšti principi profesije i navode se pravo na informisanje, sloboda izražavanja i zabrana diskriminacije, a također se određuju i pitanja istine, objektivnog i nepristrasnog i fer izvještavanja.

Bitno je naglasiti da zabrana diskriminacije važi za javne organe, privatni sektor i fizička lica u svim oblastima, a zakonom su posebno izdvojene oblasti zapošljavanja, radnih odnosa, socijalne i

---

¹² Vladana Vasić, *Medijsko pravo*, str. 76.

zdravstvene zaštite, stručnog usavršavanja, pravosuđa, stanovanja, javnog informisanja i medija, jednakog učešća u javnom i kulturnom životu, porodice, itd.

Mediji su podjednako važan segment jednog društva kao i svi ostali nabrojani, iako se kroz analiziranje medija uviđa prostor u kojem se vrši diskriminacija. Ipak, treba naglasiti da postoje i mediji koji promoviraju prava, kulturu i relevantna društveno-politička pitanja LGBTI osoba u BiH, regiji i svijetu.

2.6. Žalbe Vijeću za štampu i online medije u BiH

Vijeće za štampu u BiH je samoregulacijsko tijelo za štampane i online medije koje iz godine u godinu prima žalbe građana_ki na izvještavanje štampanih i online medija u BiH.

Ukratko ćemo predstaviti prigovore koji su se odnosili na pisanje o LGBTI temama.

U 2017. godini zabilježen je samo jedan slučaj reagovanja na pisanje medija u BiH kada su u pitanju LGBTI teme. Žalba se odnosila na tekst pod naslovom *Vahida Djedović o LGBT populaciji: Oni ne žele gay paradu u Tuzli, a razlog je samo jedan!*, objavljen 18. 5. 2017. godine na portalu radiokameleon.ba. Prigovor je uputio aktivista i novinar Mirza Halilčević žaleći se na navode u tekstu.

U svojoj žalbi, između ostalog, on navodi: *ovim putem upućujem žalbu u odnosu na objavljeni tekst na Vašem portalu i na dosadašnje nepostojanje nikakvog javnog demanta, kritike, izvinjenja u odnosu na isti. Tekst naslova - Vahida Djedović o LGBT populaciji: Oni ne žele gay paradu u Tuzli, a razlog je samo jedan, ([46](http://radiokameleon.ba/2017/05/vahida-djedovic-lgbt-populaciji-ne-zele-gay-paradu-</i></p></div><div data-bbox=)*

tuzli-a-razlog-jedan/) iz pera necertificirane psihoterapeutice je problematičan iz mnogo razloga. Tekst je nesumnjivo homofobnog karaktera i kao takav propagira jedan neargumentiran stav pozivajući se na pseudo naučne metode što u kontekstu psihologije svakako označava jedan neetičan pristup. Zakonom o zabrani diskriminacije Bosne i Hercegovine propisana je zabrana diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika (pored ostalog), gdje je objavljivanje ovog teksta došlo do kršenja istog po više osnova. Mediji trebaju da omoguće slobodu oglašavanja po pitanju aktuelnih problema sa kojima se naše društvo suočava, ali način na koji se to čini u gore navedenom tekstu je u najmanju ruku rezultat neinformiranosti, nedostatka referenci i nepoznavanja onoga o čemu se govori. Zato bih Vas ovim putem zamolio da se kao medij oglasite vezano za stav koji je iznijet u tekstu.

Žalbena komisija Vijeća za štampu u BiH, na sjednici održanoj 20. 7. 2017. g., razmotrila je žalbu i utvrdila da nema kršenja Kodeksa za štampu i online medije BiH.

Žalbena komisija konstatuje da je tekst osvrt, komentar u kojem autorica iznosi svoje mišljenje vezano za održavanje protestnog marša LGBT osoba u Sarajevu. Iznošenjem svojih stavova sa kojim se čitatelji mogu ili ne moraju složiti, autorica nije prekršila odredbe Kodeksa, osobito njegovog člana 6 – Komentar, pretpostavka i činjenica i članove 4 – Diskriminacija i 4a – Ravnopravnost polova i poštivanje osobenosti. U ovom se tekstu ne prepoznaju huškački niti diskriminirajući stavovi prema LGBT populaciji.

Žalbe i odluke dostupne su na stranici vzs.ba.

Raduje nas činjenica da nije bilo izrazito lošeg, neprofesionalnog i

neetičkog izvještavanja štampanih i online medija u 2017. godini, što potvrđuje i mali broj reagovanja, kao i analiza medijskog sadržaja. No, vjerujemo da je bio otvoren prostor za više reagovanja na neke tekstove, te ovim putem apelujemo na građane_ke i organizacije da reaguju na neprofesionalno pisanje medija u BiH.

Poređenja radi, u 2013. godini je Vijeću za štampu i online medije u BiH bilo upućeno 49 žalbi, 2014. godine – 8 žalbi, a 2015. godine – 6, 2016. godine – 1.

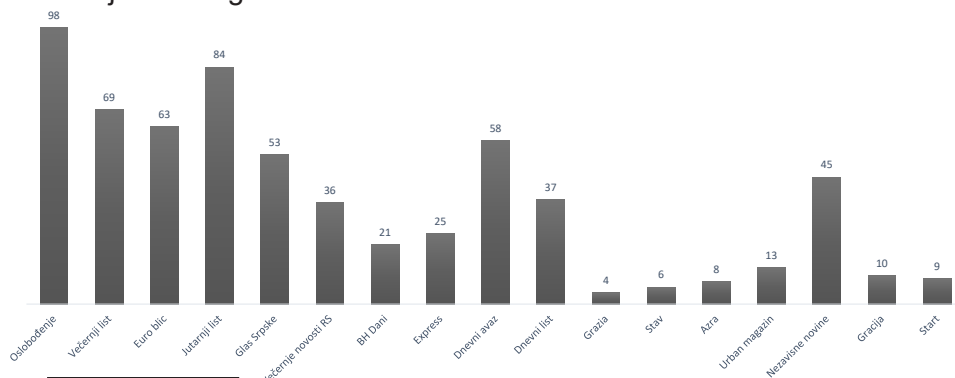
3. STATISTIČKI PODACI O MEDIJSKOM IZVJEŠTAVANJU

U ovom dijelu predstaviti ćemo statističke podatke koji se tiču svih praćenih medija, podijeljenih u tri cjeline – štampani mediji, televizijske stanice i internet portali. Ukupno u svim medijima u 2017. godini objavljeno je **2073** teksta/priloga.

3.1. Štampani mediji

Pratile smo 9 dnevnih novina i 26 sedmičnih/mjesečnih magazina.¹³ Od ukupnog broja objavljenih tekstova u štampanim medijima (**639 članaka**), dnevne novine koje su najviše izvještavale o LGBTI temama u 2017. godini su **Oslobođenje – 98**, zatim **Jutarnji list – 84**, **Večernji list – 69**, **Euro Blic – 63**, **Dnevni avaz – 58**, **Glas Srpske – 53**, **Nezavisne novine – 45**, **Dnevni list – 37**, **Večernje novosti RS – 36**, **Express – 25**, a među sedmičnim magazinima izdvojili su se **BH Dani sa 21 objavom**, zatim **Urban magazin – 13**, **Gracija – 10**, **Start – 9** i **Azra – 8**.

Detaljan šematski prikaz pisanja štampanih medija možete pogledati na sljedećem grafikonu:

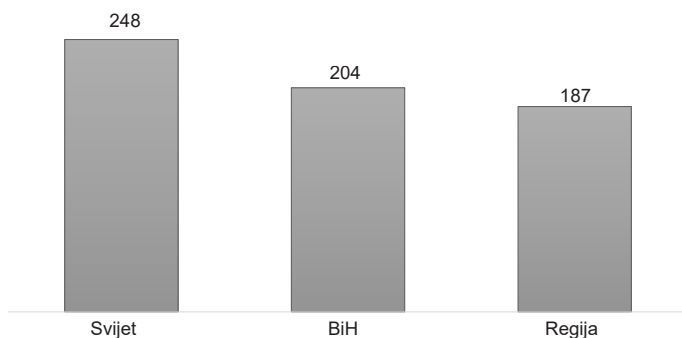
¹³ Vidi fusnotu 8.

Ove godine, za razliku od prethodne dvije, najviše se izvještavalo o dešavanjima u svijetu. Najveći broj vijesti ticao se predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, Donalda Trampa, koji je od početka godine zauzimao ogroman prostor u medijima, a u kontekstu prava LGBTI osoba je često spominjan kroz različite negativne izjave i ograničavanje prava LGBTI osoba. Pored Donalda Trampa, mediji su pisali o autovanom gej premijeru Irske, o slučaju Čelsi Mening, o smrti tvorca LGBTI zastave Gilbertu Bakeru, papinim putovanjima i izjavama vezanim za LGBTI osobe, o čečenijskim logorima za homoseksualce, te kroz žute medije o promjeni spola različitih ljudi iz svijeta, koji su uglavnom predstavljani objektivizirano, kroz prizmu *vjerovali ili ne, možete li izgledati su izgledali ovako i sl.*

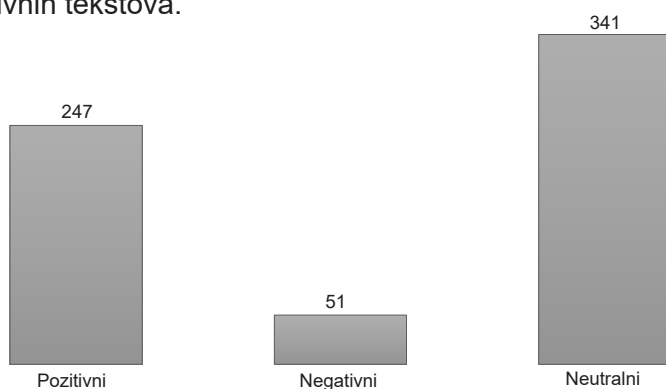
U regiji se najviše izvještavalo o premijerki Ani Brnabić, paradama ponosa, donošenju zakona o istospolnom braku u Sloveniji, napadu na klub SuperSuper u Zagrebu, kao i različitim političkim izjavama koje su dolazile kako od predsjednika Srbije Aleksandra Vučića, tako i od predsjednice Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović, te drugih političkih zvaničnika/ca.

Iz Bosne i Hercegovine se najviše izvještavalo o protestnom skupu koji je održan u maju, konferencijama koje je organizovao Sarajevski otvoreni centar, tematskoj sjednici, Festivalu queer filma Merlinka u Sarajevu, te inicijativama za zakonske promjene koje su se dogodile u toku godine a koje su se ticale prava LGBTI osoba.

Od ukupnog broja objavljenih članaka u štampanim medijima, 248 članaka su bile vijesti iz svijeta, iz BiH 204, dok ih je iz regije bilo 187.

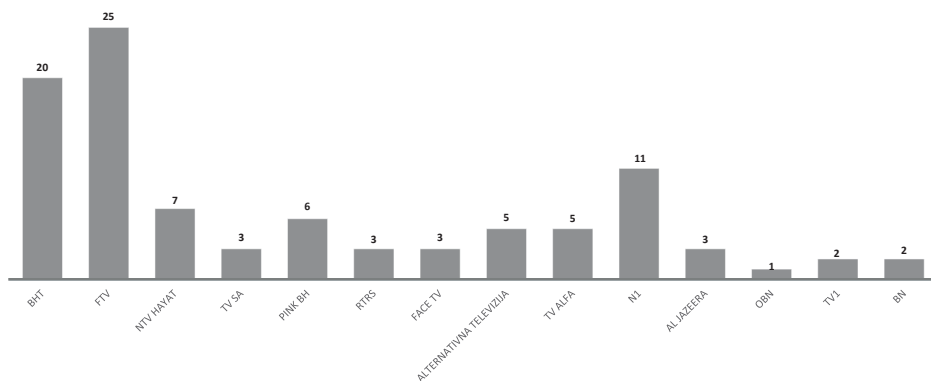
Od svih tekstova, najviše je neutralnih (341), zatim slijede pozitivni (247), te negativni (51), čime se nastavio trend malog broja negativnih tekstova.

Iz godine u godinu broj neutralnih tekstova ostaje veliki. Mediji uglavnom činjenično prenose informacije. Ono što smo tokom svih ovih godina željele da postignemo jeste da se broj negativnih tekstova svede na minimum. Vjerujemo da od ukupnog broja tekstova objavljenih u štampanim medijima u 2017. godini (639), broj negativnih je sveden na zadovoljavajući broj – 51. U pitanju su uglavnom tekstovi koji se objavljuju u formi komentara, gdje se daje prostor osobama koje imaju negativan stav prema LGBTI osobama. Slijede tekstovi gdje se iznosi samo jedna (negativna) strana priče, i koristi se samo jedan izvor, ili su pak tekstovi neutralni, ali su naslovi ili popratni materijal (fotografije) napisani tendenciozno senzacionalistički i u negativnom tonu.

3.2. Televizije

Pratile smo informativni program (vijesti i dnevnike) 24 televizijske stanice.¹⁴ Od ukupnog broja objavljenih priloga (96), najviše je izvještavala **Federalna televizija – 25, BHT – 20, N1 – 11, NTV Hayat – 7, Pink BH – 6, Alternativna televizija i TV Alfa – 5**, dok su ostale televizije imale tri ili manje priloga.

U poređenju sa 2015. (57) i 2016. godinom (87), broj medijskih objava je blago porastao.

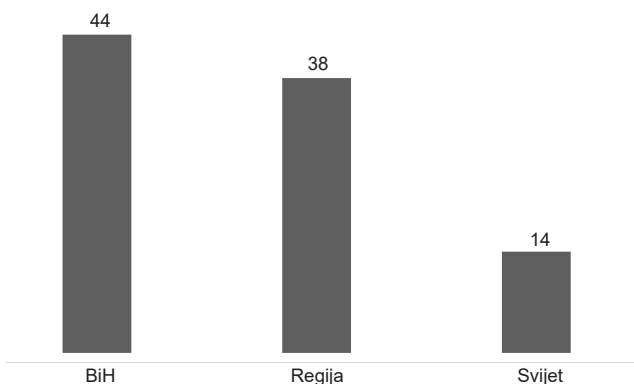
Međutim, još uvijek nismo zadovoljne kvantitetom izvještavanja o LGBTI temama u informativnim emisijama televizijskih stanica, koje očigledno jedino čekaju da se pokrene neka inicijativa, ili desi neki događaj kako bi o njemu izvijestili, te rijetko samoinicijativno problematiziraju teme LGBTI osoba u BiH u kontekstu pravnih regulativa, povećanja nasilja i diskriminacije, ili pak stanja u svakodnevnom životu LGBTI osoba u BiH.

Najveći broj objava na televizijskim stanicama je zabilježen za vrijeme protestnog skupa u maju, zatim tokom predstavljanja Rozog izvještaja, te tematske sjednice u Parlamentarnoj skupštini BiH, parada ponosa u regiji i donošenja Zakona o istospolnom braku u Sloveniji.

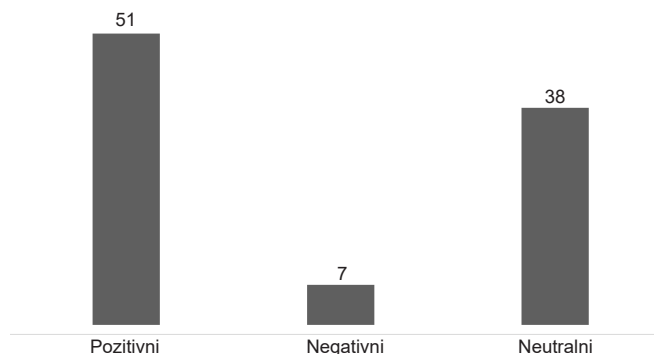
¹⁴ Vidi fusnotu 8.

Kao što smo i ranije naglasile, izražavamo zabrinutost da se LGBTI teme prate samo onda kada se dešavaju neki događaji i inicijative, a da informativni programi televizijskih stanica samoinicijativno ne posvećuju medijski prostor izvještavanju i podizanju svijesti o prisutnosti nasilja, neprocesuiranju i sporosti rješavanja slučajeva koji su se desili i odgovornosti države i pravosuđa.

Od ukupnog broja televizijskih objava – 96, najviše su se prenosile vijesti iz BiH (44), zatim slijede vijesti iz regije (38), pa vijesti iz svijeta (14).

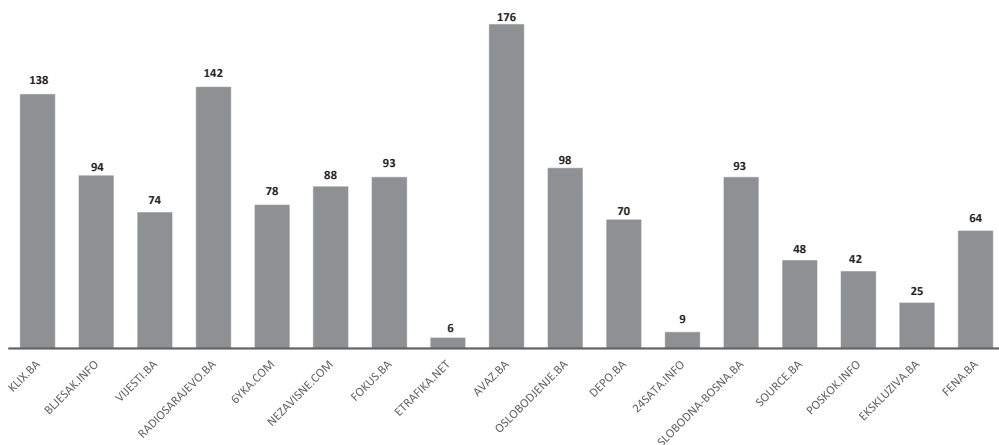

Budući da se prate informativne TV emisije, gdje prilozi traju veoma kratko, stanje pozitivnih, negativnih i neutralnih objava u zadnje četiri godine je nepromijenjeno. Negativnim su okarakterisani oni prilozi koji su za cilj a priori imali notu senzacionalizma ili prenošenje samo jedne strane priče.

3.3. Online mediji

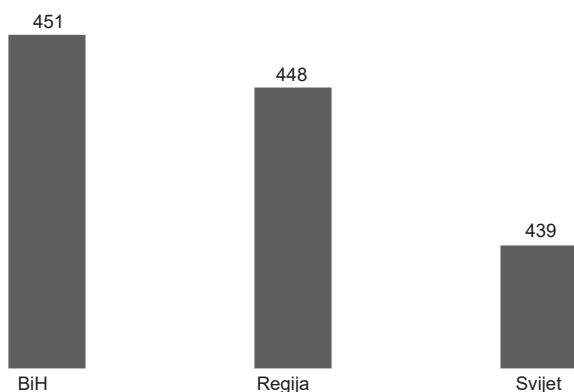
Pratile smo 25 portala.¹⁵ Od ukupnog broja članaka u online medijima (1338), najviše je izvještavao portal **Avaz.ba – 176, Radiosarajevo.ba – 142, Klix.ba – 138**, zatim **Oslobodjenje.ba – 98, Bljesak.info – 94, Fokus.ba i Slobodna-bosna.ba – 93, Nezavisne.com – 88, 6yka.com – 78, Vijesti.ba – 74, Depo.ba – 70, Source.ba – 48**. Otkad pratimo medijsko izvještavanje, ovo je dosad najveći broj medijskih objava o LGBTI temama u online medijima. Dvostruko više nego prošle godine, kada je bilo 666.

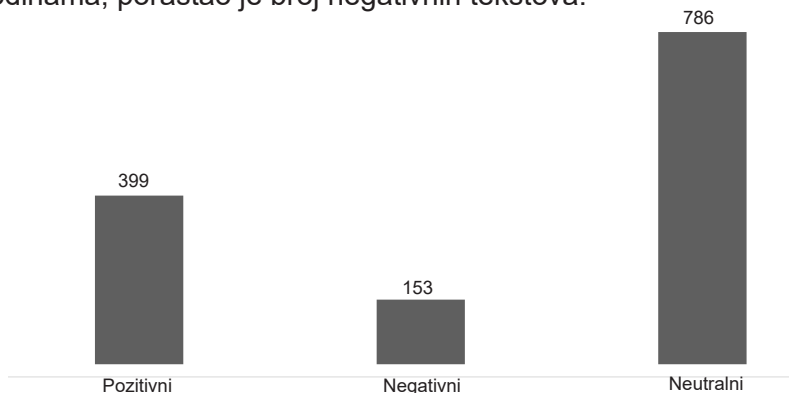
Kada govorimo o geografskoj zastupljenosti tekstova, situacija u online medijima je jednaka prošlogodišnjoj, iako su izvještavanja i iz svijeta, regije i BiH poprilično blizu. Najviše se izvještavalo o dešavanjima iz BiH (451), zatim iz regije (448), pa iz svijeta (439). Teme koje su bile pokrivena nisu se razlikovale od onih o kojim su izvještavale televizije i štampa. Dakle, ticale su se majskog protesta, konferencija koje je organizovao Sarajevski otvoreni centar, tematske sjednice, predstavljanja Rozog izvještaja, festivala Merlinka, prava interpolnih osoba u BiH. Pisalo se o premijerki Srbije Ani Brnabić, paradama ponosa u regiji, napadu na klub SuperSuper u Zagrebu,

¹⁵ Vidi fusnotu 8.

te različitim političkim izjavama. Iz svijeta, vijesti su se ticale predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, Donalda Trampa, gej premijera Irske, slučaja Čelsi Mening, smrti tvorca LGBTI zastave Gilberta Bakera, čečenijskih logora za homoseksualce. Kao i u štampanim medijima, pisalo se o promjeni spola različitih ljudi iz svijeta, koji su uglavnom predstavljani objektivizirano, kroz prizmu *ovo morate pogledati, skandalozno, nikad ne biste povjerovali, vjerovali ili ne, možete li vjerovati da izgledali su izgledali ovako* i sl.

Kada govorimo o vrednovanju vijesti kao pozitivnih, neutralnih i negativnih, sve je ostalo kao i prethodne godine. Online mediji i dalje imaju veliki broj copy-paste tekstova te vjerujemo da je to jedan od razloga tolike brojnosti neutralnih. U poređenju sa prethodnim godinama, porastao je broj negativnih tekstova.

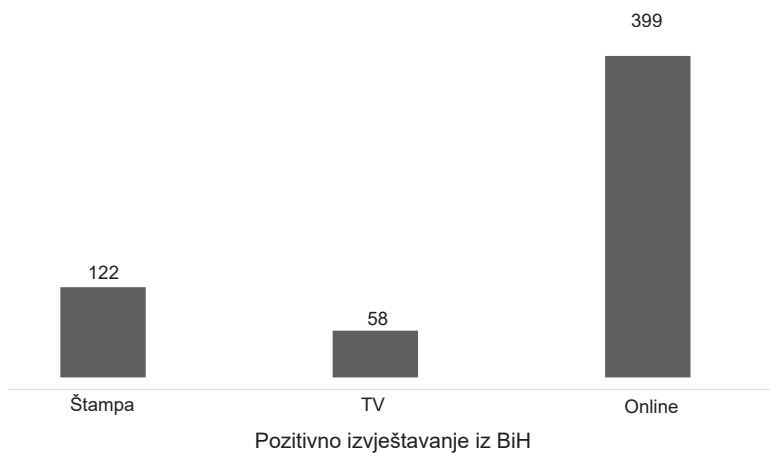
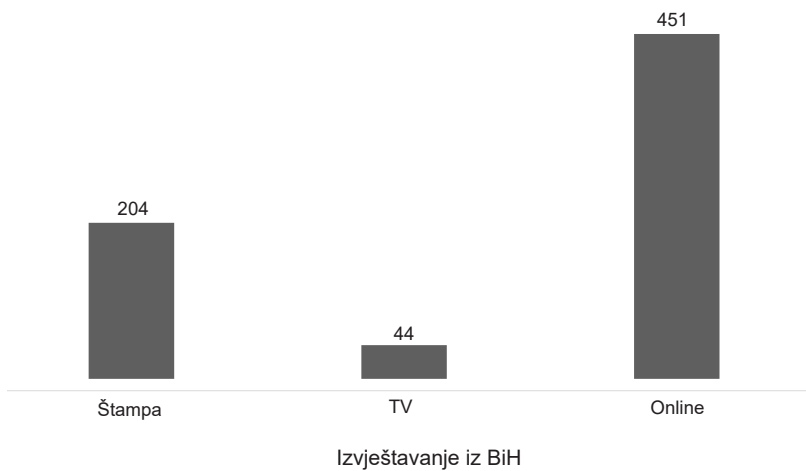

Važno je spomenuti da je i dalje prisutan određen broj objava koje nisu politički korektne, najčešće u formi komentara ili vijesti koje bivaju plasirane u medijima okarakterisanim kao “žuti”.

Primjetno je da se još uvijek može čuti, češće pročitati, da novinari_ke koriste nekorektne riječi poput *homoseksualizam*, *transseksualnost*, *transspolne osobe*, *transseksualizam*, *tvz. LGBT osobe*. Takođe apeliramo da se riječ *homoseksualci* zamijeni riječju *gej* ukoliko se govori o gej muškarcima, odnosno *lezbejka* ukoliko se govori o ženama koje vele žene, pogotovo da se umjesto *homoseksualne žene* koristi *lezbejke*. Takođe, u kontekstu vijesti o autovanim javnim osobama, skrećemo pažnju da se ne piše da su *priznali* da su gej/lezbejka/trans, jer u našem društvu priznavanje nosi negativnu konotaciju, kao da priznaju nešto loše što su uradili. Umjesto riječi za osobu da je *priznala* preporučujemo korištenje: javno obznanila svoju seksualnu orijentaciju ili rodni identitet, autovana lezbejka/gej/biseksuana/trans/intrerspolna osoba.

Za kraj, možete pogledati grafički prikaz poređenja između štampanih medija, televizije i online medija kada je u pitanju pozitivno i izvještavanje iz BiH o dešavanjima vezanim za LGBTI teme.

4. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

4.1. Opšti zaključci istraživanja

Uopšteni zaključak bi bio da je otvoren prostor za pisanje o LGBTI temama, imajući u vidu da je ove godine zabilježen rekordan broj objava u svim medijima. No, još uvijek je mali broj novinara i novinarki kod kojih se vidi dosljednost u bavljenju LGBTI temama, kao i istraživački pristup koji rezultira kvalitetnijim člancima.

Kao i prethodnih godina, i ove godine dio analize se odnosio na općenite probleme koje mediji u BiH imaju. Među njima najuočljiviji je manjak novinarskog angažmana koji se ogleda u pukom prepisivanju agencijskih vijesti iz zemlje, regije i svijeta. I onda kada se preuzimaju, ne obrađuju se tako da se pokaže zašto je određena tema u BiH relevantna. Također, nastavlja se trend preuzimanja tekstova iz srbijanskih i hrvatskih medija, kao da ih čitamo iz srbijanskog i hrvatskog konteksta, pogotovo u izdanjima za BiH.

Kada govorimo o izvještavanju iz svijeta, ove godine su najprisutnije vijesti iz politike, ali još uvijek postoji veliki broj senzacionalističkih vijesti, koje su *uzdrmale svijet*, najčešće vijesti iz svjetskih tabloida, te neizostavna crna hronika (napadi i ubistva). Pozitivne vijesti iz svijeta su uglavnom zakonske promjene, donošenje zakona o istospolnom partnerstvu ili regulacija braka, te zakonske promjene vezane za prava trans i interspolnih osoba.

Kako se moglo vidjeti, često se negativni stav uredništva ogleda u načinu opremanja teksta (naslov, nadnaslov, fotografija/video), čak i kada prenose *neutralne* vijesti.

Vjerujemo da razlog za ovaj još uvijek izražen problem leži u brzini

objavljivanja vijesti ili neznanju, a ne u lošoj namjeri, što svakako znači da su novinarima_kama, ali i urednicima_ama potrebne dodatne edukacije o izvještavanju o pitanjima koja se tiču marginaliziranih grupa, u ovom slučaju o LGBTI temama.

Sve LGBTI teme – autovanje (intervjui sa LGBT osobama), parade ponosa i ostali aktivistički događaji, životna partnerstva/gej brakovi, nasilje nad LGBT osobama, obilježavanje važnih međunarodnih datuma posvećenih ljudskim pravima – trebale bi se obrađivati u kontekstu ljudskih prava, uz stalno napominjanje da su LGBTI prava i ljudska prava.

U 2017. godini štampani mediji nisu zadržali trend većeg pisanja o regiji, već su najviše pisali o događajima koji su se desili u svijetu, pa onda u BiH i regiji. S druge strane, televizijske stanice i online mediji najviše su izvještavali o BiH, regiji pa svijetu.

Povećan broj aktivnosti civilnog društva i veća vidljivost LGBTI aktivista_kinja uticali su na veći angažman medija pri izvještavanju. Međutim, još uvijek se mediji najviše uključuju kada se dešavaju napadi ili javna okupljanja, dok se u toku godine kada nema takvih događaja mnogo manje izvještava.

Sarajevski otvoreni centar je organizacija koja se najviše spominjala kada se govorilo o pravima LGBTI osoba, a pored nje bile su spomenute i Fondacija CURE, Tuzlanski otvoreni centar i Oštra nula, i to uglavnom za vrijeme obilježavanja bitnih LGBTI datuma (IDAHOT, Coming out dan i Dan ljudskih prava).

S druge strane, najviše vijesti iz regije odnosilo se na parade ponosa, što potvrđuje da taj aktivistički događaj ima onaj potencijal potreban da privuče pažnju novinara i novinarki. U 2017. godini je objavljen

rekordan broj tekstova/priloga, njih čak 2073. Kao i 2016. godine, najviše je bilo neutralnih objava, ali je porastao broj pozitivnih, te je smanjen broj negativnih objava. Druga velika tema regije bio je izbor Ane Brnabić, autovane lezbejke, za premijerku Vlade Srbije. Politički, ideološki, sociološki i širi kulturološki potencijal ove teme privukao je sve medije.

Iako su se počele povećavati objave u televizijskim emisijama, smatramo da je taj prostor još uvijek nedovoljno iskorišten i da bi se novinari i novinarka informativnih programa televizijskih stanica trebali više angažirati u izvještavanju o LGBTI temama, i da to ne bude samo onda kada organizacije civilnog društva imaju neki događaj ili pak kada je u pitanju napad na LGBTI osobe.

Bitno je skrenuti pažnju da je i dalje izražen trend komentarisanja tekstova na Facebook stranicama medija, gdje ljudi često komentiraju sliku, naslov i kratki uvod ispod naslova, a da ni ne otvore link na cijeli članak. Utoliko je važnije skretati pažnju na važnost korektno opreme teksta, na izbjegavanje senzacionalističkih naslova i seksualiziranih fotografija.

I ove, kao i prethodne godine, potvrđena je hipoteza da je veća vidljivost aktivističkih organizacija, aktivista_kinja i LGBTI osoba preduslov veće vidljivosti LGBTI tema u medijima, što je ipak zaključak koji ohrabruje i pokazuje nam da naš rad nije uzaludan.

4.2. Preporuke

Ove preporuke oslanjaju se na metodološke principe prema kojima se vodimo svih ovih godina analiziranja medijskog izvještavanja, te im je samo dodana zadnja preporuka.

1. Koristiti rodno osjetljiv jezik i politički korektnu LGBTI terminologiju¹⁶

Iako nije garancija korektnog izvještavanja, politički korektan jezik jeste njegova pretpostavka jer znači da je novinar_ka upoznat_a sa načinima diskriminacije manjinskih grupa u društvu putem jezika. Također, istraživanje koje je u 2015. godini proveo NDI o stanju prava LGBT osoba na Zapadnom Balkanu pokazalo je da samo 4% stanovništva u BiH zna šta znači skraćena LGBT. Skrećemo pažnju i novinarima_kama na ovo te im preporučujemo da češće koriste puni naziv, tj. lezbejke, gej, biseksualne, trans* ili transrodne osobe, interpolne osobe.

2. Ukazivati na stereotipe

Stereotipi u vezi sa LGBTI osobama zasnovani su na neznanju i netačnim informacijama. Stoga bi svi odgovorni novinari i novinarka trebale biti s njima upoznate kako ih ne bi perpetuirale, kako u svojim stavovima, tako i putem fotografija kojima ilustriraju priloge.

3. Ne prenositi govor mržnje

Kada se izvještava o LGBTI temama, često se prenose izjave javnih ličnosti, uključujući i religijske i predstavnike različitih *desnih* organizacija, izjave koje se zakonski mogu okarakterizirati kao govor mržnje. Novinari_ke moraju znati prepoznati govor mržnje i ne prenositi ga. Odnosno, i kada ga prenose, moraju se ograditi od njega i to ukazivanjem na zakonske odredbe, a ne samo navođenjem izjava ombudsmena_ki i osoba koje se bore za ljudska prava.

¹⁶ Lejla Huremović (2012) *Izvan četiri zida. Priručnik za novinarke i novinare o profesionalnom i etičkom izvještavanju o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

4. Poštovati pravilo dvije strane

Važan preduslov za korektno izvještavanje je pristup LGBTI temama kao i svakoj drugoj temi. Ako se u izvještaju o političkoj partiji poštuje pravilo dvije strane, isto bi trebalo važiti i za LGBTI teme.

5. Ne koristiti dvostruke aršine

Predstavljati LGBTI osobe po istom principu kao i heteroseksualne – kroz njihova interesovanja, profesiju, dostignuća, djela, a ne isključivo kroz seksualnost. U razgovoru sa bilo kim ne ispitivati seksualnu orijentaciju osobe ako osoba sama ne pokrene tu temu (poštovati pravo na privatnost). Dakle, jednako kao što nećemo osobu pitati koje je vjere ili nacionalnosti, nećemo je pitati ni za seksualnu orijentaciju, u kontekstu u kojem to nije relevantno.

6. Ukazivati na zakonsku regulativu

Kao što smo već više puta istakle, tretirati LGBTI teme kroz prizmu zakonskih odredbi i principa nediskriminacije i poštovanja ravnopravnosti spolova. U slučaju izvještavanja o paradama ponosa, ukazivati na pravo na okupljanje, posmatrati paradu kao vid protesta za sve žrtve diskriminacije. U slučaju istospolnih brakova, osvijetliti pravni aspekt životnog partnerstva, itd.

7. Ilustracije birati tako da prate i afirmišu temu

Ne koristiti fotografije kojima se tendenciozno tema prikazuje u zabavnom, šokantnom ili seksualiziranom svjetlu. U slučaju intervjua sa aktivistima_cama, objavljivati njihove fotografije isključivo uz dozvolu. Također, ne objavljivati slike nasilja (kada vijest nije o nasilju, kao u slučaju najave parade ponosa) jer se time indirektno potiče nasilje.

8. Koristiti nalaze istraživanja

Novinarski angažman trebao bi podrazumijevati cjeloživotno učenje pa bi tako, za početak, svaki novinar i novinarka trebali pročitati barem neku od brojnih publikacija u kojima su osvijetljeni problemi sa

kojima se LGBTI osobe u društvu suočavaju, te su date i smjernice za profesionalno izvještavanje o LGBTI temama, uz korištenje adekvatne terminologije.

9. Afirmisati pisanje o kulturnim, društvenim, pravnim i političkim pitanjima LGBTI ljudi u našoj zemlji

Iako dešavanja u regiji jesu značajna i za BiH, posebno ona koja se tiču društvenih pitanja, pravnih aspekata i ideologije koja je za ili protiv LGBTI zajednice, trebalo bi afirmisati pisanja o ekonomskim, kulturnim, društvenim, pravnim i političkim pitanjima LGBTI ljudi u našoj zemlji.

10. Regulirati komentare

Budući da je povećan trend komentiranja tema ispod tekstova u medijima, kao i komentiranje na društvenim mrežama, skrećemo pažnju da bi bilo poželjno regulirati komentare, te brisati one koji šire govor mržnje i pozivaju na nasilje i diskriminaciju.

11. Nesenzacionalistički izvještavati o javnim okupljanjima LGBTI osoba

Imajući u vidu da su aktivisti_kinje u BiH počeli sve češće da izlaze na ulicu, preporučujemo svim medijima da posvete posebnu pažnju edukaciji o važnosti korektnog i profesionalnog izvještavanja o paradi ponosa, jer se pokazalo da ovakva okupljanja imaju najveću vidljivost i uticaj, te s tim u vezi mediji nose veliku odgovornost na koji će način pristupiti i izvještavati o ovoj temi.

Korektno izvještavanje nije samo korektno prenošenje agencijskih vijesti. Odgovoran novinarski angažman trebao bi podrazumijevati vlastitu inicijativu i otvaranje prostora za tekstove u kojima se više pažnje posvećuje preduslovima za život LGBTI osoba bez diskriminacije. Novinari_ke imaju privilegiju da kroz novinarstvo javno govore o važnim temama, koju nemaju ljudi iz drugih profesija, i trebalo bi da tu privilegiju odgovorno koriste.

5. LITERATURA

- Čaušević, Jasmina i Kristina Ljevak (2012) *Čekajući ravnopravnost. Analiza sadržaja izvještavanja pisanih medija o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
- Huremović, Lejla, Masha Durkalić, Damir Banović, Emina Bošnjak (priredile, 2012) *Stanje LGBT ljudskih prava u BiH u 2011. godini – Rozi izvještaj*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.
- Huremović, Lejla, Kristina Ljevak, Jasmina Čaušević (2013) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2013. godini o LGBT temama*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE.
- Huremović, Lejla (2016) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2015. godini o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar
- Huremović, Lejla, Masha Durkalić (2017) *Ka pozitivnim praksama. Izvještavanje medija u 2016. godini o LGBT temama*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar
- Indikatori za procjenu medijskih sloboda u zemljama članicama Vijeća Evrope, Izvještaj u sjeni za Bosnu i Hercegovinu* (2012) Sarajevo. Dostupno na: http://vzs.ba/images/stories/ba_word_slike_pdf/indikatori/IZVJESTAJ_nU_SJENI.pdf
- Kuhar, Roman (2003) *Media Representations of Homosexuality: An Analysis of the Print Media in Slovenia, 1970-2000*. Ljubljana: Peace Institute.
- Ljevak, Kristina, Lejla Huremović, Sandra Zlotrg (2014) *Ka pozitivnim praksama 2. Izvještavanje medija u 2013. godini o LGBT temama*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured u BiH, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE.
- Ljevak, Kristina, Jasmina Čaušević, Lejla Huremović (2013) *Čekajući ravnopravnost 2: Analiza sadržaja izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2013. godini*. Sarajevo:

Sarajevski otvoreni centar

Zlotrg, Sandra, Lejla Huremović, Kristina Ljevak (2014) *Čekajući ravnopravnost 3: Analiza izvještavanja štampanih medija o LGBT temama u Bosni i Hercegovini u 2012, 2013. i 2014. godini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

Spahić, Aida, Saša Gavrić (priređili, 2011) *Čitanka lezbejskih i gej ljudskih prava*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Heinrich Böll.

O AUTORICAMA

Lejla Huremović je rođena 1987. godine. Završila je studij odnosa s javnošću na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Tokom 2010. i 2011. godine radila je u Vijeću za štampu u BiH. Od septembra 2011. godine radi u Sarajevskom otvorenom centru kao programska koordinatorica, na poslovima rada sa LGBTI zajednicom i medijima kroz edukacije novinara_ki, odnosa s medijima, praćenja i analiziranja medijskog izvještavanja o LGBTI temama. Sa novinarkom Mashom Durkalić već četvrtu godinu uređuje portal lgbti.ba. Živi aktivizam, kao autovana lezbejka, bori se svakodnevno protiv neravnopravnosti, homofobije i fašizma.

Jasmina Čaušević je rođena 1976. godine. Diplomirala je književnost i jezik na Filološkom fakultetu u Beogradu, a magistrirala rodne studije na Univerzitetu u Sarajevu 2008. Urednica, autorica ili koautorica brojnih tekstova i publikacija. Držala predavanja i obuke vezane za kulturu, istoriju i prava žena i LGBTI osoba, kao i feminističku lingvistiku.

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar (SOC) zagovara puno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju LGBTI osoba i žena. Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, feministička organizacija civilnog društva koja teži osnažiti LGBTI (lezbejke, gej, biseksualne, trans* i interpolne) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje aktivističkog pokreta. SOC takođe javno promovise ljudska prava LGBTI osoba i žena, te na državnom, evropskom i međunarodnom nivou zagovara unapređivanje zakonodavstva i javnih politika u Bosni i Hercegovini. Ovdje ćemo istaći samo neka postignuća koja se odnose na ravnopravnost LGBTI osoba. Pored psihosocijalnog i pravnog savjetovanja, nastavili smo da vodimo jedini LGBTI medij u državi – portal www.lgbti.ba. Organizovali smo treninge za policiju, tužilaštva i sudove, te smo intenzivno radili sa novinarima_kama i mladim pravnicima_ama. Tokom posljednje tri godine smo provodili i medijske kampanje koje su dosegle preko milion bh. građana_ki, a naš Festival queer filma Merlinka u Sarajevu posjećuje preko 500 osoba svake godine.

Više o našem radu možete pronaći na www.soc.ba.

DODATAK

RJEČNIK OSNOVNIH LGBTI POJMOVA¹⁷

AKTIVIZAM

Aktivizam je djelovanje na individualnoj ili kolektivnoj ravni, koje u svojoj osnovi ima neko političko uvjerenje i može izazvati socijalne i političke promjene. Aktivistički stav ne poriče značaj konvencionalnih institucionalnih struktura (pravo, mediji, obrazovanje itd.), nego podstiče ljude da im pristupe direktno. Iako LGBTI aktivizam po definiciji nije nužno radikalnan, najčešće se javlja u domenu u kojem je neki oblik diskriminacije postao odveć represivan, te se zbog toga suprotstavlja odnosima heteronormativne moći koja teži da održi *status quo*.

BIFOBIJA

Iracionalan strah, netolerantnost, predrasude i/ili diskriminacija prema biseksualnim osobama koje provode heteroseksualne (u tom slučaju često je sinonimna sa homofobijom) ili homoseksualne osobe.

BIOLOŠKI SPOL

Određenje determinisano hromozomima (XX, XY), hormonima (estrogen i progesteron, testosteron) i unutrašnjim i spoljašnjim genitalijama (vulva, klitoris, vagina, testisi i penis). Konstruktivističke teorije tvrde da je spol (kao i rod i rodne uloge) konvencija (društvena konstrukcija).

BISEKSUALNA OSOBA

Osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama oba spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe oba spola.

¹⁷ Rječnik LGBT pojmova nastao je zajedničkim radom tima Sarajevskog otvorenog centra, a ažurira se iz godine u godinu.

CISRODNOST

Pojam koji se koristi kako bi se opisale osobe koje se rodno identificiraju u skladu sa spolom koji im je pripisan pri rođenju.

CISRODNA OSOBA

Osoba koja se identificira kao osoba muškog ili ženskog roda u skladu sa svojim biološkim muškim ili ženskim spolom.

COMING OUT (KAMING AUT)

Sintagma koja potiče iz fraze *coming out of the closet*, već se ustaljeno upotrebljava u značenju javnog i otvorenog istupanja i afirmisanja vlastite (homo)seksualne orijentacije. Javlja se u dvije ravni: kao samootkriće i kao manje ili više javna obznana. Izlaženjem iz ćutanja izlazi se iz izolacije i negiranja, i objavljuje se drugima pravo na drugačiji život. U aktivizmu ili queer teoriji, coming out zadobija dimenziju političkog čina opiranja i suprotstavljanja tradicionalnim stavovima.

DISKRIMINACIJA

Diskriminacija je svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje i svaki oblik stavljanja u nepovoljan položaj osobe ili grupe. Različiti su osnovi, odnosno karakteristike po kojima se osoba ili grupa dovodi u nepovoljan položaj (spolna orijentacija, rodni identitet, rodno izražavanje, spol, dob, političko opredjeljenje i sl.)

POSREDNA DISKRIMINACIJA

Posredna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa ima ili bi imala efekat dovođenja neke osobe ili grupe u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druge osobe.

NEPOSREDNA DISKRIMINACIJA

Neposredna diskriminacija je svako različito postupanje ili propuštanje postupanja kada je neka osoba ili grupa dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljni položaj za razliku od neke druge osobe ili grupe u sličnim situacijama.

INSTITUCIONALIZIRANA DISKRIMINACIJA

Društveni sklop koji se ogleda u institucijama moći (jezik, mediji, obrazovanje, ekonomija, religija i dr.) koje favoriziraju jednu grupu (ili jedan sistem odlika) naspram drugih. Savremena teorija se u načelu slaže da je ta *grupa* grupa bijelih (rasa) heteroseksualnih (orijentacija) muškaraca (rod) srednjih godina (starosna dob) pripadnika srednje ili više srednje klase (klasa). Svi koji na ovaj ili onaj način odstupaju od date *grupe*, tretiraju se kao manjina (čak i kada formiraju grupu koja je od ove brojnija). Moć te grupe, čak i nad približno jednakim (recimo, crni muškarci sa svim navedenim odlikama) ili većim grupama (žene uopće), održava se putem spomenutih ustanova.

VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA

Opisuje diskriminaciju koja se dešava na temelju nekoliko osnova odvojeno (na primjer, ista osoba može doživjeti diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rasnu diskriminaciju, itd.). Odnosi se na situaciju u kojoj postoji više osnova diskriminacije u isto vrijeme, te ih je teško razdvojiti i posmatrati odvojeno.

UZNEMIRAVANJE

Uznemiravanje se smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje vezano na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovinskog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije ima za svrhu ili čiji je efekat

povreda dostojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog ambijenta.

SPOLNO UZNEMIRAVANJE

Spolno uznemiravanje je svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva osobe, posebno kada se njime stvara zastrašujući, neprijateljski, degradirajući, ponižavajući ili uvredljiv ambijent.

MOBING

Mobing je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koje podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu, čija je svrha ili posljedica ili degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlene osobe.

SEGREGACIJA

Segregacija je djelo kojim (fizička ili pravna) osoba odvaja druge osobe na osnovu rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovinskog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, spolnog izražavanja ili orijentacije u skladu sa definicijom diskriminacije.

DRAG (DREG)

Riječ se izvorno koristila u Šekspirovom *Glob teatru* kao oznaka za glumce koji su imali ženske uloge (kako glumica nije bilo). Termin se u načelu odnosi na kostim i prerušavanje (otuda fraza *in drag* – prerušen u odjeću suprotnog spola). Njime se prije svega upućuje na muškarce koji na ovaj ili onaj način nastupaju oponašajući žene, i time sprovode rodni performans čime demonstriraju fluidnost rodnog

identiteta koji se inače po definiciji smatra *fiksiranim*. Drag-kralj (drag king) je lezbejka/strejt žena koja simulira muškarca. Drag-kraljica (drag queen) je gej/strejt muškarac koji simulira ženu.

GEJ (GAY)

Osnovno značenje termina u engleskom jeziku je razdragan, veseo. U 19. vijeku zadobija novo značenje: ženske prostitutke su s prezirom nazivane *vesele (gej) žene*, pa se taj atribut pripisivao i muškarcima koji su se služili njihovim uslugama i muškim prostitutkama. Ranijih godina 20. vijeka nekolicina muškaraca i žena iz Amerike prisvaja taj izraz kao zamjenu za klinički naziv *homoseksualac*. Riječ ulazi u široku upotrebu šezdesetih i sedamdesetih godina 20. vijeka, kada mediji prihvataju zalaganja gej pokreta da se izraz *homoseksualac*, koji koriste psihijatri pri dijagnozi mentalnog oboljenja, zamijeni rječju *gej*.

GEJ MUŠKARAC

Muškarac kojeg seksualno i/ili emotivno privlače isključivo osobe istog spola. Zbog historijske opterećenosti termina *homoseksualac*, preporučuje se da se koristi ovaj neutralni termin.

GOVOR MRŽNJE

Govor mržnje protiv LGBTI osoba odnosi se na javno izražavanje koje podrazumijeva širenje, promovisanje ili opravdavanje mržnje, diskriminacije ili neprijateljstva prema LGBTI osobama – na primjer, izjave političkih i vjerskih vođa ili mišljenja drugih društvenih autoriteta koja se objavljuju u štampi ili na internetu, a koja imaju za cilj poticanje mržnje, a posljedično i nasilja.

HETERONORMATIVNOST

Može se definisati kao pretpostavka da su svi heteroseksualni, odnosno, da je heteroseksualnost idealna i superiorna u odnosu na homoseksualnost ili biseksualnost. Heteronormativnost također

uključuje privilegovanje normativnog izražavanja roda – ono što je nužno ili nametnuto pojedincima_kama kako bi ih percipirali ili prihvatili kao *pravog muškarca* ili *pravu ženu*, tj. u okviru jedinih dostupnih kategorija.

HETEROSEKSIZAM

Stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignorisanja LGBTI osoba.

HETEROSEKSUALNA OSOBA

Osoba čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama suprotnog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emotivno privlače isključivo osobe suprotnog spola.

PRINUDNA HETEROSEKSUALNOST

Sintagma nastala u teoriji lezbejskog feminizma (Edrijen Rič) koja upućuje na složene mnogostruke forme odnosa među ženama. Po lezbejskim feministkinjama, žene su doslovno prisiljene na heteroseksualnost, odnosno ulogu seksualnog, emotivnog i fizičkog (rad u kući i staranje nad porodicom) služenja muškarcu. S druge strane, historijskim potiskivanjem govora o životu lezbejki i žena koje su živjele nezavisno od muškaraca, i blagodareći verbalnim i fizičkim napadima na te žene, heteroseksualnost se nudila kao jedina opcija. Ovaj je koncept u lezbejskom feminizmu bio ključ za tumačenje načina na koji funkcioniše patrijarhat. Od sredine osamdesetih godina prošlog vijeka, sve češće ga koriste i gej muškarci da bi opisali automatsku pretpostavku o tome da je svako bez razlike heteroseksualan_a.

HOMOFBIJA

Iracionalan strah, netolerantnost, predrasude i/ili diskriminacija prema gej muškarcima i lezbejkama (i biseksualnim osobama [vidjeti *bifobija*]). Manifestuje se kao neupitna vjera u superiornost

heteroseksualnosti, koju podstiču kulturne i institucionalne društvene prakse. Ta vjera rađa nasilje prema neheteroseksualnim osobama koje se opravdava uvjerenjem u vlastitu superiornost (i njihovu inferiornost). Nasilje se ogleda u verbalnim i fizičkim napadima, oduzimanju potomstva neheteroseksualnom roditelju, diskriminaciji pri zapošljavanju, plaćanju poreza, umirovljenju, imigracionom postupku itd. Ovi oblici diskriminacije su ono što spada u društveni domen i mnoge homofobične osobe poricat će da u tome uzimaju udjela. Međutim, homofobija se lako prepoznaje na pojedinačnom nivou u svakodnevnim situacijama, recimo, kada za neku ženu mislimo da je lezbejka samo zato što nije u vezi sa muškarcem ili zato što želi da bude muškarac; ili kada osobu koja je lezbejka ili gej muškarac ne posmatramo kao cjelovitu ličnost, nego isključivo na osnovu njihove seksualne orijentacije.

INTERNALIZIRANA HOMOFBIJA

Internalizirana mržnja prema sebi nastaje kao posljedica prihvatanja negativnih stereotipa koje stvara opresivna zajednica. To podrazumijeva često konfliktna osjećanja da su nestrejt osobe u srži loše i inferiorne ili da su superiorne i ekskluzivno dobre; da na čitavom svijetu nema sigurnog prostora; da se može vjerovati samo pripadnicima_ama grupe ili da se pripadnicima_ama iste grupe ne smije ni po koju cijenu vjerovati; da se radi sigurnosti zauvijek treba skrivati; da radi sigurnosti svuda i uvijek treba istupati i otkrivati svoju orijentaciju itd.

HOMOSEKSUALAC

Zastarjeli klinički termin za osobe čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama istog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe istog spola. Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju da je uvredljiv. Bolji termini su *gej (muškarac)/gejevi* i *lezbejka*.

SITUACIONA HOMOSEKSUALNOST

Seksualno ponašanje koje je drugačije od uobičajenog ponašanja neke osobe, a javlja se usljed boravka u socijalnom okruženju koje čine isključivo osobe istog spola, kao npr. vjerske ili druge škole koje pohađaju isključivo studenti_ice i učenici_ice istog spola, zatvori, seks sa partnerom_kom istog spola za novac itd.

INTERSPOLNA OSOBA

Osobe koje su rođene s hromozomskim, hormonskim ili genitalijskim karakteristikama koje ne odgovaraju zadatim standardima *muške* ili *ženske* kategorije, zbog svoje seksualne ili reproduktivne anatomije. Ova riječ je zamijenila pojam *hermafrodit*, koji su široko koristili liječnici tokom 18. i 19. vijeka i koji se danas smatra nestručnim. Interspolnost može poprimiti različite oblike i obuhvatiti različita stanja interspolnih osoba.

LEZBEJKA

Žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene. *Lezbejka* je jedan od najstarijih i najpozitivnijih termina za homoseksualne žene, što u lezbejskoj feminističkoj teoriji ne označava samo seksualni identitet koji se sukobljava s konvencionalnim rodnim očekivanjima od žena, nego i društveni i politički identitet izgrađen u opoziciji prema muškom šovinizmu, patrijarhatu, heteroseksizmu i falocentrizmu. Sama riječ potiče od imena grčkog ostrva Lezbos gdje je rođena pjesnikinja Sapfo koja je uznosila ljubav među ženama.

LGBTI

Sveobuhvatni pojam koji se koristi kako bi se označile lezbejke, gej muškarci, biseksualne, transrodne i interspolne osobe. Pojam označava heterogenu skupinu koja se obično imenuje naslovom LGBTI u društvenom i političkom aktivizmu. Ponekad pojam LGBTI može biti proširen i uključiti i queer osobe (LGBTIQ, ili LGBTI+).

LGBTTIQ

Skraćenica za *lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transeksualne, interseksualne i queer osobe.*

OUT (AUT)

Opisuje osobu koja se seksualno/rodno/spolno identifikuje u javnom i/ili u profesionalnom životu.

OUTIRATI (AUTIRATI) (SE)

Čin javnog objavljivanja da je neka osoba gej, lezbejka, biseksualna ili osoba neke druge seksualne orijentacije. Većina gej i lezbejske zajednice smatra da je nepristojno, i protivi se tome, da bilo koja osoba, osim one koja je u pitanju, odlučuje o tome kada će i kome pričati o seksualnoj orijentaciji. Lezbejska i gej zajednica u BiH termin *autirati se* također koristi za situaciju kada sam gej ili sama lezbejka odluči nekome da priča o svojoj seksualnoj orijentaciji. Tako, na primjer, može da se kaže da se neka lezbejka autirala ocu, tj. da mu je rekla da je lezbejka.

PEDER

U homofobičnoj upotrebi, sleng koji u načelu denotira gej muškarce, a posebno konotira rodni lik slabašnog i feminiziranog muškarca. Sam termin, po nekima, vodi porijeklo od srednjovjekovne prakse spaljivanja sodomita na snopovima pruća (*faggot*). Riječ peder u nehomoseksualnoj upotrebi ima sličnu konotaciju, dok u gej zajednici nije nužno uvredljiva, nego se često pojavljuje i kao samoafirmativno parodiranje strejt konotacija.

QUEER (KVIR)

Riječ se prvenstveno odnosi na sve što se razlikuje od konvencionalnog na neki neobičan način (sinonim za čudno, ekscentrično). U početku su konotacije ovog termina u gej upotrebi bile negativne, pa čak i

danas postoji otpor prema ovom izrazu, osobito među starijim homoseksualnim osobama. Budući da termin subverzivno razobličuje postojeće, tobože fiksirane modele, odbacujući razlike (svi LGBTI su njime bez razlike obuhvaćeni) i identitete (nijedan od LGBTI identiteta u njemu nije povlašćen), on postaje sve univerzalnije prihvaćen. Mnoge transeksualne, biseksualne, pa čak i heteroseksualne osobe, čija se seksualnost ne uklapa u kulturne standarde monogamnog heteroseksualnog braka, prihvatili_e su ovu oznaku kao *seksualni disidenti_kinje*. Queer je ranije u engleskom jeziku korišten kao pogrdan naziv za neheteroseksualne osobe. Ovaj termin su LGBTTIQ osobe zatim preuzele kako bi opisivale same sebe. Neke osobe posebno cijene ovaj termin zato što označava prkos i zato što obuhvata različitost – ne samo gejeva i lezbejki već i biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba, kao i heteroseksualnih osoba koje sebe vide ili žive svoj život van heteropatrijarhalnih normi.

ROD

Društveni konstrukt spola koji po definiciji određuje samo društvene uloge muškaraca i žena, to jest osoba muškog ili ženskog spola. Također, individualni konstrukt sopstvenog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili prevazilazi društveno zadate i formirane spolne i rodne uloge muškaraca i žena, kao i cijelu binarnu osnovu *muškog* i *ženskog*.

RODNI IDENTITET

Rodni identitet vezuje se za individualno iskustvo u shvatanju sopstvenog spola, što može ali ne mora odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju, a uključuje lični doživljaj tijela i drugih izražaja roda (to jest, *rodno izražavanje*), kao što su odijevanje ili način govora i obraćanja. Spol osobe obično je dodijeljen pri rođenju, a odmah potom postaje socijalno i pravno pitanje. Spol podrazumijeva osobni koncept/ konstrukt koji može biti u skladu sa društveno propisanim definicijama

u pogledu spola/roda ili ih može negirati, prevazilaziti i mijenjati. Neki ljudi imaju problem pri identificiranju sa spolom dodijeljenim pri rođenju – ove osobe nazivamo *transrodne* osobe. Rodni identitet nije isto što i seksualna orijentacija, a transrodne osobe se mogu identificirati kao heteroseksualne, biseksualne i homoseksualne.

RODNO IZRAŽAVANJE

Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odijevanje, odjevne ili tjelesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tijela.

SEKSUALNA ORIJENTACIJA

Emocionalna i/ili seksualna privlačnost ili naklonost koja može biti prema osobama istog i/ili različitog spola. Izbjegavajte korištenje uvredljivog izraza *seksualna preferencija* ili *opredjeljenje*, koji se često koristi kako bi se impliciralo da je istospolna seksualna orijentacija nešto što se može i treba promijeniti.

SPOL

Klasificiranje na osnovu reproduktivnih organa/funkcija i genitalija na muški, ženski i interseks. Društveno prihvaćeni su samo muški i ženski spol.

SPOLNE KARAKTERISTIKE

Mogu biti primarne i sekundarne. Primarne spolne karakteristike podrazumijevaju one s kojima se rađamo, dakle hromosome, spolne hormone, spolne žlijezde, te vanjske i unutrašnje genitalije. Sekundarne spolne karakteristike podrazumijevaju one koje su vidljive na tijelu i razvijaju se kasnije s dostizanjem spolne zrelosti kao što su razvoj grudi, rast dlaka na licu i tijelu, promjena glasa, itd. Spolne karakteristike obično se dijele na muške i ženske. Odstupanje spolnih karakteristika od tipične binarne podjele na muške i ženske

naziva se interspolnost i ona može imati različite oblike.

SPOLNI IDENTITET

Individualno identificiranje po pitanju spola i spolne pripadnosti, što ne zavisi od spola koji je pripisan rođenjem.

STIL ŽIVOTA

Termin koji se često koristi kako bi se degradirali životi gejeva i lezbejki, te izbegavajte njegovo korišćenje. Kao što ne postoji ni heteroseksualni stil života koji je jedinstven za sve, tako ne postoji ni gej stil života.

STREJT (STR8 ILI STRAIGHT)

Označava, prije svega, nešto *pravo*, *bez skretanja* (devijacija), nešto *nepomiješano*, ali i nešto *konvencionalno*, što ne odstupa od normi koje su prihvaćene kao uobičajene, *normalne* i *prirodne*. Neutralna oznaka za heteroseksualne osobe u queer zajednici.

TRANSGENDER/TRANSRODNOST

Sveobuhvatni termin koji se koristi kako bi se opisale različite osobe, ponašanja i grupacije koje imaju zajedničko, djelimično ili potpuno suprotstavljanje nametnutim rodnim i spolnim ulogama. Transrodnost se ne odnosi na seksualnu orijentaciju osobe.

TRANSRODNA OSOBA

Termin za osobe čiji rodni identitet nije u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju, kao i one osobe koje žele izraziti svoj rodni identitet na drugačiji način od uobičajenog izražavanja karakteristika spola koji im je dodijeljen pri rođenju. Transrodnost obuhvata one osobe koje osjećaju, preferiraju ili biraju da predstave sebe drugačije od očekivanih rodnih uloga koje im tradicionalno pripadaju na osnovu spola dodijeljenog pri rođenju, bilo kroz način odijevanja, način

govora, manire, kozmetiku ili modifikacije tijela. Između ostalih, transrodnost se odnosi i na osobe koje se ne identificiraju oznakama *muško* i *žensko*, zatim transeksualne osobe, transvestite i cross-dressere. Transrodni muškarac je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen *ženski* spol, ali je njegov rodni identitet *muški* ili se nalazi negdje na spektru maskulinih rodni identiteta. Transrodna žena je osoba kojoj je pri rođenju dodijeljen *muški* spol, ali je njen rodni identitet *ženski* ili se nalazi negdje na spektru ženskih rodni identiteta. Oznake za seksualnu orijentaciju transrodnih osoba koriste se u skladu sa njihovim rodni identitetom, a ne u skladu sa spolom koji im je dodijeljen pri rođenju. Heteroseksualni transrodni muškarac je, na primjer, transrodni muškarac kojeg privlače i koji bira žene za partnerke. Riječ transrodnost odnosi se na posjedovanje transrodnog identiteta i izražavanja.

TRANSEKSUALNA OSOBA

Osoba koja ima jasnu želju i namjeru da prilagodi svoj spol, kao i osoba koja je djelomično ili potpuno modificirala (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) svoje tijelo i prezentaciju, izražavajući svoj rodni i/ili spolni identitet i osjećaj sebe.

TRANSFOBIJA

Po analogiji sa bifobijom i homofobijom, oblik diskriminacije, zasnovan na strahu, neznanju i mržnji, usmjeren protiv transeksualnih, transrodnih osoba. Tu predrasudu mogu perpetuirati strejt ljudi, gej muškarci, lezbejke i biseksualne osobe.

INTERNALIZOVANA TRANSFOBIJA

Karakteristična je za trans osobe koje iskušavaju krivicu, sramotu, nedostatak samopouzdanja, negativnu sliku o sebi, pošto implicitno ili eksplicitno prihvataju društvenu stigmatizaciju.

TRANSVESTIJA/TRANSVESTITE/TRANSVESTITI

Transvestiti su osobe koje vole da nose odjeću suprotnog spola. Transvestija, tj. preoblačenje, nije povezano sa seksualnom orijentacijom. Transvestiti_e mogu biti i heteroseksualne i osobe istospolne orijentacije.

TRANZICIJA

Predstavlja proces promjene rodnog izražavanja neke osobe u cilju usaglašavanja sa unutrašnjim doživljajem sopstvenog roda.

TROUGAO/CRNI TROUGAO/ROZI TROUGAO

Tokom Drugog svjetskog rata nacisti su u svojim konc-logorima ružičastim trouglom obilježavali gejeve, a crnim trouglom lezbejke, Romkinje i prostitutke. Tokom Drugog svjetskog rata u nacističkim logorima pogubljeno je više desetina hiljada osoba istospolne orijentacije.

ZASTAVA DUGINIH BOJA

Simbol jedinstva i različitosti koji se koristi širom svijeta, kao obilježje mirovnog, feminističkog i LGBTTIQ pokreta.

ZLOČIN IZ MRŽNJE PREMA LGBT OSOBAMA

Odnosi se na kaznena djela motivisana predrasudama prema određenoj osobi ili grupi osoba. Zločini iz mržnje uključuju zastrašivanje, prijetnje, oštećenja imovine, zlostavljanje, ubistvo ili bilo koje drugo kazneno djelo, kod kojeg je žrtva postala meta napada zbog stvarne ili pretpostavljene seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, ili je žrtva povezana, pripada, podržava ili je član_ica neke LGBTI grupe. Kod zločina iz mržnje mora postojati osnovana sumnja da je motiv počinioca kaznenog djela seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve.

ISSN = 2490-242X